

banka

meslek
ve fikir
dergisi

- Sevgili Okuyucularımız 3 Banka Dergisi
- İktisadi Durum ve Geleceği 4 Doç. Dr. Mustafa A. Aysan
- Milletlerarası Tediye Meseleleri
ve Para Sistemi 11 Ali Şakir Ağanoglu
- Onuncu Yılında Türkiye Bankalar Birliği 19 Necdet Durakbaşa
- Türkiye Bankalar Birliği
Ana Nizamnamesi 25 Banka Dergisi
- Vergilendirmede Sosyal Adalet 30 Doç. Dr. Mustafa A. Aysan
- İşletmelerde Eksik Öz Varlıkla Çalışma 37 Dr. Cevat Sarıkamış
- Yeni Akreditif Kuvertür Temini Sistemimiz 45 Memduh Güpgüpoğlu
- Çek Kartı ve Kredi Kartı 51 Jean - Claude Germain
(Çev : Alp Gürus)
- Haberler 60 La Banque'dan
(Çev : Alp Gürus)

eylül - 1969

cilt: 6 - sayı : 9

Türk yollarındaki
motosikletlerin yüzde yetmişi

JAWA

markasını taşıır.

MODELLER
JAWA 350
JAWA 250
05 TOTAL JAWA
CZ. 125
STADION - Yarım yağlı motor

HAVADA JET KARADA JAWA

SOL YERDEK PARÇA İTİMALİ SERVİS

ÇELİK MONTAJ

TİCARET VE SANAYİ A. Ş.

TÜRKİYE VE ORTAŞARKIN EN MODERN MOTOSİKLET FABRİKASI

YURTDIŞI TİCARET HİZMETLERİ - ÇELİK MOTOR - Ticaret Ltd. Şti - Sarıyeri Cad. Karşıyaka 217 - Tel: 27 34 62 22 87 74 - Faks: 27 34 62 22 87 74

1969 yılında da

Boru, Profil ve Soğuk çekme Bant
tesislerimizde imal edilen yüzden fazla
çeşitle resmi ve hususi sektörün
hizmetindeyiz.

SANAYİ BORULARI
DKP (Soğuk çekilmiş
banttan mamul)

EBADI mm.

13X1	40X1.50
16X1	42X1.20
17X2	42X1.50
19X1	45X1.20
21X1	45X1.50
25X1	48X1.50
25X1.2	51X1.50
25X1.50	51X2
25X2	60X1.5
32X1	60X2
32X1.20	63X2
32X1.50	76X1.50
35X1.20	76X2
35X1.50	89X1.50
38X1.20	89X2
38X1.50	114X2
40X1.20	

SİYAH BORULAR

EBADI mm.

17X2.25	49X3.2
21X2.6	60X3.6
27X2.6	76X3.6
33.5X3.2	89X4
42X3.2	114X4.5

**SİPARİŞ ÜZERİNE İMAL
EDİLEN BORULAR**

EBADI mm.

120X1.5 mm. ilâ 5 mm.	
139X1.5	»
152X1.5	»
168X1.5	»
194X1.5	»

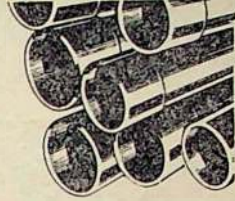
**PROFİL BORULAR
(DKP)**

EBADI mm.

10X10X1	20X40X1.50
10X20X1	30X30X1.20
15X15X1	30X30X1.50
10X30X1	25X40X1.50
15X25X1	32X32X1.20
20X20X1	32X32X1.50
20X30X1	40X40X2
20X30X1.2	30X50X2
25X25X1	40X60X2
25X25X1.20	50X50X2
20X40X1.2	

**KALIN PROFİL
BORULAR
(SİYAH)**

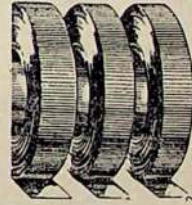
40X60X2.60	ilâ 4 mm.
50X50X2.60	» 4 mm.
60X60X2.60	» 4 mm.
60X80X2.6	» 4 mm.
100X100X2.6	» 4 mm.

SU VE GAZ BORULARI

TSE 301 (ISO 9001 arka, BS 1287 arka, 1957 ve
DIN 2440) (ISO 9001 arka, BS 1287 arka, 1957 ve
DİE 19025 arka - 1957 standardı mahabûdür.)

Çapı (mm)	Der. kalın (mm)	W. Kalın (mm)	İkiz kalın (mm)	Üç kalın (mm)	
1/2"	16	21.3	2.66	1.220	1.230
3/4"	20	28.9	2.85	1.880	1.860
1"	26	33.7	3.26	2.460	2.460
1 1/4"	32	42.4	3.25	3.140	3.170
1 1/2"	40	48.3	3.28	3.610	3.650
2"	50	60.3	3.85	6.100	6.170
2 1/2"	64	78.1	3.84	8.510	8.630
3"	80	88.9	4.06	8.470	8.640
4"	100	114.3	4.60	12.100	12.400

BANTLAR

Kalınlıklar

0.30	1.00
0.40	1.20
0.50	1.50
0.60	1.75
0.70	2.00
0.80	»
0.90	»

Genişlik: 8 mm. den 400 mm. ye kadar

BORU SANAYİİ

ANONİM ŞİRKETİ - İSTANBUL

SERMAYE VE İHTİYATLAR: 30.000.000.- TL.

YATIRIMLARIN TUTARI : 37.000.000.- TL.

(1968 sonunda)

Bs

Tophane, Salıpazarı Han Kat B İSTANBUL

Tel: 49 00 02 - 49 00 03

(İlançılık : 1507)

後
邊
街
香
港

Anlamadığınız
dilde yazılı
bir evrakı
nasıl
imzalamazsanız

...

güvenmediğiniz
bir malı da
satın
almayınız

Erişilmez kalitesi, Türk aile bütçesine en uygun ödeme şartları,
senenin 365 günü devamlı servisi ile Arçelik
bugün halkımızın güvenerek tercihan aldığı buzdolabıdır.

ARÇELİK

saadetinizin anahtarıdır

banka

AYLIK MESLEK ve FİKRİ DERGİSİ
EYLÜL 1969 - CİLT : 6 - SAYI : 9

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına

Dr. Nezih H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü

Yıldırım Kılıç

Basıldığı yer

Menteş Matbaası

İdare Yeri

İmam Sok. No. 1, Kat: 2
Beyoğlu - İstanbul

Telefon : 49 22 67

Posta Kutusu

No. 769, Karaköy - İstanbul

Yönetim Komitesi

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu

Necdet Durakbaşa

Doç. Dr. Mustafa A. Aysan

Alp Gürus

Dr. Nezih H. Neyzi

Abone

Yıllık 42 TL. Altı aylık 21 TL.

İlan Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 TL.
TL., Ön İç kapak, 1 sh. 600
Arka İç kapak, 2. sah. 500
TL., İç sayfeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri
Derginin T. C. Ziraat Bankası
Beyoğlu Şubesindeki
768 numaralı ve T. İş Bankası
Parmakkapı Şubesindeki
271 numaralı hesabına
gönderilebilir.

Sevgili Okuyucularımız :

De Gaulle'den sonra, işbaşına gelen yeni Hükümet, Fransa'nın bozulmağa yönelik iktisadî - sosyal durumunu düzeltmek üzere, ilk tedbir olarak 8 Ağustos 1969 tarihinde frangı % 12,5 oranında devalüe etti. Belli başlı ülkelerin paraları üzerinde zaman zaman olagelen bu çeşit ayarlamalar, ülkenin dünya iktisadîyatı içerisindeki önemi ölçüsünde, ilişkili bulunduğu başka ülkeleri de etkilemektedir. Frangın devalüasyonu da bu çeşit etkileri olabilecek bir ayarlamadır.

İktisadî önemi büyük olan paralarda devalüasyon kararlarının öteki ülkeler paralarını da etkilemesi, özellikle ülkeler arası iktisadî ilişkilerin çok arttığı son yıllarda, ülkeleri para meseleleri üzerine birlikte eğilmek zorunluğuna götürmüştür. Gerçekten, gerek Ortak Pazar ülkelerinin tümünde geçerli bir para ünitesi bulma, gerekse bundan da öte, tüm serbest piyasa ülkeleri paralarını - uluslararası likidite güçlüklerini de çözümlenmek üzere - temsil edecek bir para ünitesi bulma çabaları gittikçe önem kazanmıştır.

Ş. Ağanoğlu, «Milletlerarası Tediye Meseleleri ve Para Sistemi» adlı makalesinde, uluslararası para sorununun bu günlük durumunu incelemektedir.

**

Bankalar Birliği onuncu faaliyet yılını 1968 de tamamlamış bulunuyor. Birlik, bankacılık sistemimizin meselelerinin kalkınmamız ile yakın ilişkisinin anlaşılması ölçüsünde, bir meslek kuruluşu olarak, daha ziyade önem kazanmaktadır.

N. Durakbaşa, iki sayıda tamamlanacak etüdünde, «Bankalar Birliği'nin Kuruluş ve Görevleri ile on Yıllık Faaliyetlerini» tetkik etmektedir.

**

Doç. Dr. M. Aysan'ın «Vergilendirmede Sosyal Adalet» yazısı, ilgililerin üzerinde önemle durmalarını temenni ettiğimiz teklifler getirmektedir.

Sevgi ve Saygılarla
BANKA Dergisi

GÖSTERGELER NE DİYOR?

Mali Piyasalar (Milyon TL.)	Yıl, ya da ay sonları itibariyle					
	1967	1968	1969 (*)	Haziran 1968	Haziran 1969	Tem. (*) 1969
T. C. Merkez Bankası						
Altın ve döviz mevcutları (Milyon dolar)	55	44	35	40	85	75
Hazineye kısa vadeli avans	1643	2143	3300	1975	2752	3000
Banknot ve ufak para (1)	8714	8238	9500	8086	8500*	8800
Para hacmi (2)	22682	25969	28000	22443	25500*	26000
Bankalar (Milyon TL.)						
Konsolide mevduat	21015	26115	30000	22038	27500*	28000
Banka kredileri	23368	27575	32500	24488	29500*	30000
Sanayi kredileri	1043	1248	1700	1147	1400*	1420
Tarım kredileri	5551	7115	6500	5537	7400*	7500
Küçük esnaf kredileri	585	777	950	703	870*	880
İpotekli krediler	2051	2139	2500	2018	2123*	2300
Fiatlar (ay ve yıl ortalamaları)						
İstanbul Ticaret Odası toptan eşya fiyatları genel indeksi (1958 = 100)	159,3	163,2	180,0	162,2	177,0	178,2
İstanbul geçinme indeksi (1958 = 100)	187,6	196,1	207,0	196,6	205,8	206,0
Altın külçe fiyatı (Yıl ve ay sonları)	15,5	18,5	25,0	18,0	19,5	19,0

1) Bankalar ve Merkez Bankası kasalarındaki banknot ve ufak paralar toplamı hariç.

2) Banknot ve ufak para vadesiz tasarruf mevduatı ve vadesiz ticari mevduat.
(*) Kendi tahminlerimiz.

Üretim, (Bin ton) :	1969		
	1967	1968	Tahmini
Buğday	10 000	9 520	11 000
Pamuk	396	435	450
Şeker pancarı	5 253	4 714	4 600
Tütün	189	161	170
Pamuklu dokuma (milyon metre)	743	749	850
Oto dış lastiği (bin adet)	1 139	985	1 000
Çimento	4 249	4 731	6 600
Sunî gübreler	361	442	500
Çelik ingot	996	1 110	1 130
Elektrik (milyon kws)	6 167	6 886	7 500
Ham petrol	2 728	3 105	4 500
Demir cevheri	1 498	1 936	2 500
Krom	448	416	400
İnşaat ruhsatları (bin m ²)	12 728	14 381	17 000

İş Gücü (Bin kişi) :

Sigortalı işçi sayısı (Eylül sonu)	1 069	1 091	1 100
Tarım - dışı büyük iş yerlerinde çalışanlar sayısı	871	940	1 100
Yurt - dışında çalışanlar sayısı	204	247	300
Yurt - dışında çalışmak için sıra bekleyenler	500	600	700

Cari fiatlarla Yatırımlar (Milyar TL.)

Kamu sabit yatırımları	9,0	10,3	11,9
Özel sabit yatırımlar	7,8	9,3	10,6
Stok değişimleri	2,2	2,4	2,3
Yatırımlar toplamı	19,0	22,0	24,8

Dış Ödemeler (Milyon dolar) :

İthalât	685	764	800
Dış borç ve faiz ödemeleri	160	141	165
Toplam	845	915	965
İhracat	522	496	510
İşçi dövizleri	93	107	120
Toplam	615	603	630
Diğer döviz kaynakları	230	302	335

İş Hayatı :

Para darlığının en sıkıntılı dönemi atlatılmış bulunuyor. Önceden tahmin ettiğimiz gibi, iş hayatının baskıları tedavüldeki banknotların arttırılması sonucuna ulaşmış, işletmelerde stokların artması, ithalât talepleri için yapılmış transfer sürelerinin ve iç ticarete senet vadelerinin uzaması, mevsimlik durgunluk sebebiyle mal satışlarının düşmesi malî bünyesi zayıf işletmelerin Nisan sonunda olduğundan daha yüksek miktarda kredi talep etmeleri yüzünden ortaya çıkan para darlığı, tedbirler zamanında alınsa belki de hiç ortaya çıkmayabilirdi.

Aşağı yukarı her yıl, Mayıs - Haziran aylarında aynı sebeplerle bu tür bir kredi talebi artışı ile karşılaşılmakta iken, bu talep artışını sarsıntısız geçirmek için, önceden tedbir alınmamaktadır. Bu yıl darlığın çok çeşitli olmasını sebepleri, rakamların incelenmesinden hemen anlaşılacaktır: Vergi ödeme süresi olan Mart - Nisan aylarında İş Hayatın'dan Hazineye yüksek tutarda paralar (TL. 600- 700 milyon) ödenmektedir. Mayıs içinde, işletmelerden Anadolu'ya satışlar düşmekte, halkın büyük çoğunluğunu teşkil eden Tarım'dan geçinen nüfusun satınalma gücü, bu sıralarda en düşük seviyede olduğundan senet tahsilâtında yavaşlama, senet vadelerinde uzama yüzünden iş hayatının para ihtiyacı çok artmaktadır. Bu yıl, hükümet ihracata vergi iadeleri yoluyla devamlı bir devalüasyon çabası içinde olduğu için, ilerde fiatların artacağını düşünen iş adamlarımız, ithalât taleplerini son derecede yüksek seviyelere çıkarmış (*), Haziran ayında transfer bekleyen talepler 220 milyon doların üstüne çıkmış bulunmakta idi. Bu bekleyen talepler yüzünden T.C. Merkez Bankasında toplanan akreditif teminatı bedelleri toplamı TL. 2 milyarı aşmıştı. Sadece bu sonuncu rakam, tedavüldeki banknot hacminin % 20'si oranındadır. Oysa, Mayıs içinde tedavül hacmi sadece TL. 200 milyon arttırılmış, Haziran'da hemen aynı seviyede kalmış ve ancak Temmuz'da arttırılmaya başlanmıştır. Temmuz sonunda ödenen Gelir Vergisi ikinci taksitleri, ay sonuna doğru bu hacmi düşürmüş, fakat hacmin hemen arttırılması ve Merkez Bankası avanslarındaki artışlar, iş hayatını ferahlatmıştır. Bankacılık sistemimiz, bu tür talep dalgalanmalarını sür'atle karşılayacak kadar esnek hale getirilmeden, bu türlü darlıkların zaman zaman doğması güç önle-

(*) Bazı iddiaların aksine, bu aşırı ithalât talebi devalüasyon söylentilerinden değil, devalüasyon söylentileri bir yandan yalanlanırken, öte yandan ihracata vergi iadesi yolundan resmen açıklanmamış bir devalüasyonun yavaş yavaş gerçekleştirilmesinden doğmaktadır.

nebilecektir. Eğer, Mayıs sonunda tedavüldeki banknotlar TL. 500 milyon kadar arttırılrsa, Mayıs başından beri artmakta olan döviz mevcutları, bekleyen ithalât transfer taleplerinin hemen karşılanmasında kullanılsa ve devlet harcamaları, biraz luzlandırılrsa sıkıntının daha önce giderilmesi mümkün olacaktı. Bankacılık sistemimizin bu kredi genişlemesini otomatik olarak yapması, banka kredilerinde akıcılığın artması, çek tedavülünün yaygınlaşması, T.C. Merkez Bankası ile Ticaret Bankaları arasındaki ilişkilerin hızlı karar alıp uygulamayı sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi şartlarına bağlıdır.

Temmuz başında alınan kredileri genişletici kararların, enflasyonist olduğunda şüphe yoktur. Temmuz sonuna doğru banknot hacmindeki düşme, Ağustos başında yine artışa çevrilmiş, geciken bazı vergi taksitlerinin ödenmesi suretiyle Ağustos sonuna doğru yeniden düşmeye başlamış olmakla birlikte, bu artışlardan büyük kısmının devamlı özellikte olduğu kabul edilmelidir. Eylül başında artış yeniden başlayacaktır.

Petrol, sınaî üretim ve inşaat yatırımları alanında hızlanma vardır. Ekonominin en güçlü tarafı bu yanıdır. Ancak ekonominin çok nazikleşmiş ve nazikleşmeye devam eden zayıf noktaları da önemini arttırmaktadır. Bu zayıf noktalar, ihracatın düşüklüğü, ithalâtın kısıtlanması, diğer deyişle döviz kıtlığı, büyük açık vereceğini tahmin ettiğimiz devlet bütçesi, açıkları çığ gibi büyümekte olan İktisadî Devlet Teşekkülleri, çalışma hayatındaki huzursuzluk, Haziran ve Temmuz aylarında durmuş gibi görünen fiat artışlarının yanında hızlanması ihtimali gibi faktörlerin etkisi ile ortaya çıkmıştır. Ekonominin bu zayıf noktalarının iyi izlenmesi gerekir.

Bunların başında, yeni bir döviz kaynağı bulunarak (bu kaynak 300 milyon dolardan az olmamalıdır) biriken ithalât transferlerinin karşılanmasını sağlamaktır. Böyle bir kaynak yaratılmadan, ithalât teminatlarının hemen serbest bırakılması şeklindeki teklifi, büyük fiat artışlarına sebep olacağı için kabul etmeye imkân yoktur.

Ek olarak eğer sonbaharda artık iyiden tahmin edilebilen enflasyonist baskıların artması önlenmek isteniyorsa yatırımların başlatılması, yani, yeni ihaleler; yavaşlatılmalı, İktisadî Devlet Teşekküllerinin açıklarını azaltma hususunda etkili bir çaba artık başlatılmalıdır.

Çalışma Hayatı :

Son bir kaç aydır çalışma hayatında gelmekte olduğunu tahmin ettiğimiz huzursuzluk belirtileri başlamış bulunmaktadır. Yeni asgarî ücretlerin uygulanması konusundaki tartışmalar, Ereğli - Demir Çelik grevinin, kanun hükümlerinin biraz da zorlanması suretiyle ertelenmesi, Türk - Demir Döküm Fabrikalarındaki üzücü işgal ve çatışma, Ankaradaki büyük işçi mitingi, bu alandaki huzursuzluğun canlı patlamaları şeklinde ortaya çıkmaya

başlamıştır. Hizmetliler de güç durumdadır, sıkıntılı para ve hammadde darlıkları çeken iş verenler de. Aylık işsizlik rakamlarını, burada verebilecek çabuklukta elde edemiyoruz. Ancak, Mayıs - Temmuz döneminde işsizliğin arttığı, iş hayatındaki duraklama, ham madde ve parça ithalâtında daralma ve finansman güçlükleri sebebi ile güvenilir bir sonuç olarak tesbit edilebilecektir.

Çalışma hayatında ortaya çıkan güçlüklerin temelinde, gelir dağılımındaki aşırı adaletsizliğin yattığı muhakkaktır. Uzun vadede bu adaletsizliği giderecek tedbirler alınmadan, gelir dağılımının aşırı uçları törpülenmeden, işçi - işveren ilişkilerinin üzücü patlamalar vermeden çözümlenebileceği ümit edilmemelidir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik son iki Kalkınma Plânımızda da belirtilmiştir. Türkiye'de kişi ve aile grupları arasında güvenilir istatistikler elde yoktur. Yayınlanan rakamlardan yararlanarak yapılan tahminler büyük çoğunluk için çok düşük paylara işaret etmektedir. Ülkemizin emekçileri arasındaki gelir dağılımındaki adaletsizliğe derginin başka bir yazısında değinilmektedir. Vergilendirme düzeninin, bu adaletsizliği arttırır şekilde işlemesi gerçekten üzücüdür. Bu yüzden, bu konuda kullanılacak bu çok etkili bir araç da ters işlemektedir. Vergilendirmenin, gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltmak amacıyla yeniden düzenlenmesi, büyük bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. İş verenlerimizin, işçi taleplerini incelerken meselelerin bu özelliğini gözönünde bulunduracaklarını ümit ediyoruz. Bu açıdan bakılınca, işçi taleplerinin daha anlayışlı şekilde karşılamak mümkündür.

Dış Ticaret ve Ödemeler :

İş hayatında ithalât sıkıntılarının çok arttığı bir dönemde döviz mevcutlarının Temmuz sonunda 100 milyon dolara yükselmiş olması, hayretle karşılanabilir. Gerçekten geçen Temmuz sonunda 35 milyon dolar olan döviz mevcutları üç misli artmıştır!

Bu durum bizi fazla sevindirmiyor. Transfer taleplerinin toplamı, halâ 200 milyon doların üstündedir ve artan döviz mevcutlarının bu taleplerden bir kısmını karşılamak için kullanılarak iş hayatının biraz rahatlamasının sağlanmamasını hayretle karşılamaktayız. Ayrıca, dış borçların 1969 da hızla artarak 1,5 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Borç taksit ve faiz ödemeleri ihracat gelirinin % 30'u oranına yükselmiştir. İhracat, yılın ikinci yarısında her yıl olduğu gibi birinci yarıdan daha yüksek bir seviyeye çıkacaktır. Ancak, yıl boyunca ihracat gelirinin bir önceki yılın 500 milyon dolarlık seviyesinden fazla yükselmeyeceği artık kesinleşmiş gibidir. Bu ay içinde 1963' tenberi son verilmiş bulunan, Amerikan Karşılıklı paralarından Türk lirası olarak kredi alma yoluna tekrar başlanmıştır. Bütün bunlar, döviz mevcutlarındaki artmanın, sevindirici bir olay olarak karşılanmamasını gerektirmektedir. Olayın özelliği, bu alandaki sıkıntının geciktirilmesinden ibarettir. Yıl

sonuna doğru, büyük bir dış kredi sağlanamadığı takdirde dış borç taksit ve faizlerinin ödenmesinde güçlükler, ithalâta daha uzun gecikmeler, iş hayatını daha sıkıştıracaktır. Yabancı ülkelerden büyük bir kredi talebi, muhtemelen beraberinde resmî devalüasyon yapılması şartını da getirecektir (*). Böyle bir kredinin elde edilmesi için, ihracatımızın geleceği fazla ümit vermemektedir. Fakat böyle bir sonuç elde edilse bile dış borç şartları ağırlaşmakta, vâdeler kısalmakta, faiz hadleri yükselmekte, gelişmiş ülkelerdeki dış ödeme güçlükleri, kredi taleplerimizin olumlu karşılanması konusunda ümit vermemektedir. Meselenin asıl çözümü ihracatın ve döviz gelirlerinin artırılmasından geçmektedir.

Fiatlar :

İzlediğimiz indekslerin, fiat artışlarını tam anlamıyla yansıtmadığı inancındayız. Ancak, daha güvenilir ve elimize zamanında geçen rakamlar olmadığı için bunları izlemek zorunda bulunmaktayız.

Bu indekslere göre Haziran - Temmuz döneminde belirli bir fiat seviyesi artışı olmamıştır. Döviz durumunda olduğu gibi, buradaki görünüşün de aldatıcı olduğunu söylemek zorundayız.

En başta, fiat artışlarını etkileyen en önemli faktörlerden biri olan banknot hacmi, özellikleri bilinen bazı tedbirlerle düşük tutulmuş, 1968 - 1969 Temmuz sonları itibarıyla bir yılda ancak % 11 kadar arttırılmıştır. Bu artış son üç yıllık tecrübeye göre, aşırı bir artış değildir; Millî Hasıla, hiç olmazsa % 6'nın üstünde bir yıllık hızla artmıştır ve ekonominin parasal olmayan kısımlarından paralı ekonomi alanına geçiş için ihtiyaç duyduğu satınalma gücünün varlığını da kabul etmek gereklidir.

Bununla birlikte oranın % 11 civarında tutulabilmesi, ancak aşağıdaki önemli şartlarla gerçekleştirilebilmiştir.

— Merkez Bankasındaki ithalât teminatlarının tutarı, 2 Ağustos 1969 da TL. 2,5 milyarın üstüne çıkmıştır. 3 Ağustos 1968 deki miktar, TL. 1,5 milyar civarındadır. İthalât transfer taleplerinin bir yıl önceki seviyede karşılanmaya başlanması, tedavül hacmini TL. 1 milyar (% 10) kadar arttıracaktır.

— Hazine ödeme sıkıntısı içinde olduğu ve müteahhitlerin istihkaklarını zamanında ödeyemediği halde, T.C. Merkez Bankası'ndan alabileceği avanslar, azami haddine (Temmuz 1969 itibarıyla TL. 2870 milyon) kadar kullanılmıştır. Seçimden sonra, Meclisteki Merkez Bankası kanunu tasarısı

(*) İhraç mallarına vergi iadesi yoluyla, ihraç malları lehine yapılan döviz kuru ayarlaması devam etmektedir. Daha önce yayınlanan tebliğlerle, 161 mamule % 3 - % 15 oranında vergi iadesi kabul edilmişken, son olarak, 17 mamule % 50 ye kadar yükselen oranlarda vergi iadesi kabul edilmiştir.

çıkınca avans oranı bütçe toplamının % 15 ine yükseleceği için TL. 1 milyar civarındaki avans, Hazine tarafindan derhal kullanılacak ve banknot hacmi de yükselecektir.

— Toprak Mahsulleri Ofisi'nin alımlarındaki artışlar, yine banknot hacmini arttıracaktır.

Bütün bu sebeplerle, banknot hacminin baskı altında tutulması yüzünden bu hacimdeki şişmenin ve fiat artışlarının gecikmesi söz konusudur. Herhalde seçimlerden sonra, tedavül hacmindeki şişmenin hızlanacağı beklenmelidir. Banknot hacmi için geçen ay sonu için yaptığımız tahmin % 100 gerçekleşmiştir. Bu ay sonu itibariyle brüt banknot hacminin TL. 10,5 milyara ulaşacağını tahmin etmekteyiz.

Banknot hacmindeki şişmenin hızlanması, fiat seviyesi indekslerinin de hızla artmaya başlaması sonucuna verecektir. Eylül sonunda fiat indekslerindeki yükselme hızının ayda % 1 - 1,5 seviyelerine ulaşması beklenmelidir.

Sermaye Piyasası :

Hisse senetleri ve tahvil ihraçları birbirini kovalamaktadır. Tekrar etmekte zarar görmüyoruz; Sermaye Piyasası, etkili bir kontrolden uzak, son hızla gelişmektedir. Kanun tasarısı beklenmeden, malî piyasada, diğer deyişle bankalarımızda bu yönde tedbir alınmasının, zarurî hale geldiği daha önce birçok defa burada ifade edilmiştir. Hisse senetleri ve tahvillerin ihracına, işletmeleri iyi inceleyerek aracılık yapmakta olan, Sınâf Kalkınma Bankasına ek olarak, Sınâf Yatırım ve Kredi Bankası'nın da katılmış olması, bu yönde olumlu bir gelişme olmuştur. Son günlerde Sınâf Yatırım ve Kredi Bankası'nın ortakları olan İş Bankası, Osmanlı Bankası, Akbank, Vakıflar Bankası ve Garanti Bankası, müşterek bir kararla, kendilerine vaki aracılık taleplerini Sınâf Yatırım ve Kredi Bankası vasıtasıyla gerçekleştirmeye karar vermişler ve kararın uygulanmasına da başlamışlardır. Uzun vadeli kredi incelemelerinde uzmanlaştığı ve aracılık talep eden firmalar için benzer incelemelerin yapılması gerektiği için, sermaye piyasasının kontrollü gelişmesi bakımından olumlu bulduğumuz kararı memnunlukla belirtmek isteriz.

Son günlerde HASTAŞ, % 13 kâr dağıtımını ilân etmiştir. Bu ilân, inandırıcı değildir. Mart 1969 Genel Kurulu'na sunulan HASTAŞ Öğretim ve Sağlık Kurumları A.O. nun elimizdeki bilançosunda 1968 yılı için bildirilen kâr TL. 688.616.62 den ibarettir. 31 Aralık 1968 bilançosundaki ödenmiş sermaye TL. 19,2 milyondur. Bu rakamlara göre ödenmiş sermayenin kârlılık oranı, % 3,6 dır. Bu bilanço ve kâr - zarar ile % 13 kâr dağıtımının nasıl ilân edilebildiği anlaşılammıştır. Bu türlü anlama güçlüklerini yaratan ilânların yapılması, sermaye piyasasının gelişmesi bakımından çok zararlıdır. Bu ilânlarda, ya bilanço ve kâr - zararın bütünü yayınlanmalı, bu istenmiyorsa bu şekildeki ilânları yapmaktan kaçınmalıdır. Son günlerdeki gazeteleri yakından izlediğimiz halde bu konuda bir açıklamaya rastlayamadık. Şirketin yakın bu açıklamayı yapmasını bekliyoruz.

MİLLETLERARASI TEDİYE MESELELERİ VE PARA SİSTEMİ

Ali Şakir AĞANOĞLU

İktisadî İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtına üye olan ülkeler arasındaki ticarî ve malî ilişkileri devamlı olarak etkileyen hadise, ödeme vasıtası olarak kullanılan paraların mâruz kaldıkları kıymet değışiklikleridir. Millî paraların iştirâ güçlerindeki dalgalanmalar, daha geniş bir saha olarak «Milletlerarası Para Fonu» na dahil yüzonbir memleketin iktisadî hayatına tesir etmektedir. Bu durumu mevcut para sistemindeki yetersizlik olarak gören iktisatçıları var. Ve islahı için tedbirler düşünölmektedir.

Milletlerarası tediyeler için müşterek bir para sistemi mevcut mudur? Ve gerçekten böyle bir sistem varsa milletlerarası ödemelerde daha iyi denge sağlamak üzere bu sistem nasıl islah edilebilir?

İkinci Dünya Savaşını izleyen yirmibeş yıl içerisinde, ölkeler ve hattâ kıtalar arasında iktisadî ve malî ilişkilerin çok süratle geliştiğine şahit olduk. Tarihin hiçbir devresinde insan topluluklarını birbirlerine yaklaştırmaya ve işbirliği sağlama yolunda bu ölçüde bir ilerleme kaydedilmemiştir. Tekniğin başdöndürücü bir hızla gelişmesi; haberleşme ve ulaştırma araçlarının çoğalması, kültür ve sanatın dünya üzerinde sür'atle yayılmasını sağlıyor. Medenî imkânlardan faydalanarak daha rahat bir hayat yaşamak arzusu her memlekette toplulukların müşterek ihtirası halini almış bulunuyor. Her yerde, başta eğitim ve sağlık şartlarının islahı olmak üzere geniş çapta kalkınma hareketleri görülüyor. Yer yer başgösteren ihtilâflar ve rejim farklarından ileri gelen harpler, (Kore Harbi, Vietnam Harbi, Küba ve Güney Amerikadaki iş ihtilâflar, Hindistan - Pakistan, Rusya - Çin, Arap ölkeleri - İsrail..) dünyanın genel huzurunu kaçırmakta ise de, bu hareketler dahi insan topluluklarının sulh ve huzura kavuşma ve daha süratle kalkınma arzularını kamçılımaktadır.

İktisadî yönden bir değerlendirilmesi yapıldıkta, bu son çeyrek yüzyıldaki milletlerarası işbirliği ve kalkınmanın sağlanmasında en önemli rolü oynayan iki müesseseye ile karşılaşılıyor. İyi niyetlerle ve ileri görüşle kurulmuş olan bu müesseseler Milletlerarası Para Fonu ile, Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası, (kısaca Dünya Bankası) dır.

İkinci Dünya Savaşı devam ederken, bu büyük savaştan sonra dünyaya yeni bir düzen getirmek arzusu hemen her ölkede aydınların başlıca düşüncesi ve kaygısı idi. Milletleri birbirlerine yaklaştırmak ve ölkelerarası ilişki-

leri geliştirmek lâzımdı. Bu yolda gereken tedbirleri almak üzere, 1944 yılının Temmuz ayında, Amerikada Bretton Woods kasabasında 45 memleketin katıldığı bir konferans toplandı. Bu konferansta, çok realist bir görüşle, geliştirilmesi düşünölen ilişkilerin temelinde mâlî imkânların yer alacağı esas üzerinde mutabakata varılmış ve mâlî meselelerle meşgul olmak üzere uluslararası nitelikte iki büyük müessesenin kurulmasına karar verilmişti. Harpten sonra daha birçok ölkeler bu kuruluşlara üye olmuştur. Bugün Para Fonu ve Dünya Bankasına iştirak eden devletlerin sayısı 111 dir.

Savaş bittikten sonra kuruluş hazırlıkları yapılan bu mâlî müesseseler 1947 yılının ilk aylarında faaliyete geçirilmişti. Bunların esas gayelerini:

1 — Milletlerarası ödemelerde ve para meselelerinde devamlı işbirliği yapmak;

2 — Her ülkenin parasının değerinde istikrar sağlamak ve çeşitli paralar arasında değiştirme nisbetlerini muhafaza etmek;

3 — Milletlerarası ticarete ödeme güçlüklerini önleyerek mübadele imkânlarını genişletmek;

4 — Memleketler arasında sermaye hareketlerini ve uzun vâdeli yatırımları teşvik etmek; özellikle, geri kalmış ölkelerin kalkınmalarını hızlandıracak tedbirler almak.....
şeklinde özetlemek mümkündür.

Daha önce bu karakterde mâlî müesseselerin kurulamamış olması milletlerarası ticarî ilişkilerin genişlemesine engel teşkil ediyor ve dünya üzerinde belirli bir kalkınma hareketi teşvik ve destek göremiyordu. 1918 den 1939'a kadar iki Dünya Savaşı arasında geçen yirmi yıllık devrede felâket derecesini bulan iktisadî ve mâlî sıkıntılar geçirilmişti. 1929 yılında patlak veren ve üç yıl bütün dünyayı etkisi altında bulunduran iktisadî buhran, para sistemlerini sarsmış, o zamana kadar altına bağlı birçok ölkeler paralarını (altın standardı) sisteminden ayırmak zorunda kalmış; çeşitli paralar arasında ilişki ve değiştirme ölçüleri kaybolmuş; ölkelerarası ticaret felce uğramışti. Her ülkede iktisadî hayatı yeniden işler hale getirebilmek için sonsuz gayretler sarfedilmişti. Zaman zaman, ikili üçlü devletlerarası anlaşmalar yapılmış; merkez bankaları idarecileri resmî veya özel müzakerelerle tediyeler meselelerine çözüm yolları bulmaya çalışmışlardı. Lâkin, o devrede alınabilen tedbirler yalnız anlaşmaları yapan ölkeleri ilgilendiren dar çerçeveli ve kısa süreli hal çareleri olmaktan ileri geçmemiştir. 1930 yılında kurulmuş olan ve merkezi İsviçrede Basel şehrinde bulunan Devletlerarası Tediyeler Bankası da, çalışmaları mahdut ölçüler içerisinde kalmış bir mâlî müessese olmaktan ileri gidememiştir.

Bu defa, iktisadî ve mâlî konular, tekmil ülkeler için müşterek sorunlar olarak geniş bir görüş ve anlayışla ele alınmıştır. Dünyanın devamlı bir sulha ve huzura kavuşturulması arzu edilmektedir. Bunun için de her memleketin kalkınması, her yerde halk topluluklarının rahat yaşama ve geçinme kolaylığına kavuşturulması gerekmektedir. Yer yüzünde tabii servet kaynakları, her kıtaya ve her ülkeye eşit ölçülerle dağılmış değildir. Ve milletlerin büyük çoğunluğu iktisaden geri kalmış durumdadır. Bu sebeplerle milletlerarası ticarî ilişkilerde dengesizlik vardır. Geri kalmışların ilerliyebilmesi için işbirliğine ve yardıma ihtiyaç vardır.

Bretton Woods konferansında dünya meselelerine bu açıdan bakılmış, mâlî ilişkiler ve para konuları ele alınmıştır.

Milletlerarası Para Fonu müessesesi faaliyete geçerken üye memleketlerin paraları, zamanın en sağlam parası sayılan ve belirli ölçüde altın karşılığı dayanan ve istendiği zaman altınla değiştirilen Amerikan dolarına nisbet edilmiş ve tekmil paraların kıymetleri dolara kıyasen tesbit edilmişti. Her üye memleket kendi parasının değerinde istikrar sağlayacak; paraların birinin diğerine tahvili her zaman mümkün olacak ve bu sâyede ülkelerarası ticaret geliştirilecekti. Para Fonu ve Dünya Bankası faaliyete geçirildikten sonra, ülkelerarası ilişkiler yeni bir canlılık kazanmış, her memlekette ihracatı geliştirmek ve iç bünyede üretimi artırmak gayretleri hızlanmıştı. Kendi kaynakları yeterli olmayan birçok memleket Dünya Bankasının uzun vâdeli ve nisbeten elverişli faizlerle sağladığı kredilerinden faydalanarak kalkınması için temel teşkil edecek yatırımlar yapmaya başlamıştır.

Çok faydalı hizmetler gördükleri herkesçe kabul edilen ve geçen yirmi yıl içinde mümkün olduğu kadar iyi çalışan Bretton Woods müesseseleri gerçekten bir (Milletlerarası Para Sistemi) getirmişler midir? Yaratılan ödeme kolaylıkları her ülke için aynı derecede yeterli ve faydalı olabilir mi? Bugün için bu sorulara yüzde yüz olumlu cevaplar vermek mümkün değildir.

Evvellâ, üye memleketlerin her birinin mâlî bünyesi kendi millî parasile yönetilmektedir. Millî paralar ise, Para Fonunda belirli ölçülerle diğer paralara nisbet edilmekte ise de, her para ait olduğu devletin mâlî politikasının etkisi altında bulunmakta ve iştirâ gücü zamanla az veya çok değişmektedir. Para Fonu millî paraları kontrol edebilecek bir yetkiye sahip değildir. Diğer taraftan, üretimi artırmak ve iş gücünü değerlendirmek hususlarında her memleket aynı derecede başarılı olamamaktadır. Ülkelerin doğal yapılarından ve sosyal bünyelerinden gelen özel meseleleri var ve bu meseleler iktisadî hayatı tesir altında bulunduruyor. Ekonomileri yeteri kadar güç kazanamayan ve imkânları ihtiyaçlarının altında kalan memleketler dış ödemelerinde güçlük çekmektedirler. Bunların kredi alma takatları da ölçülüdür. Dışarıya borçlanan ve ödeme sıkıntısı çeken bir memleketin parası, dış piyasalarda resmî

değerine nazaran kıymet kaybına uğramaktadır. Bu kabil paraların iç piyasadaki iştirâ gücü de ister istemez sarsılmakta ve zayıflamaktadır. Dış te-diye güçlükleri içine düşen bir memleketin tedbir alması ve en başta parasının durumunu ıslah etmesi bir zaruret halini almaktadır.

Para Fonunca tetkik ve kabul edilmek suretile bir paranın, Amerikan dolarına nisbetle değerinin düşürülerek yeniden tesbiti bir (devalüasyon) ameliyesidir. Milletlerarası ilişkiler ve ödemeler bakımından çok çeşitli meseleler yaratan devalüasyon, olumlu ve olumsuz yönleriyle her memlekette geniş bir tartışma konusudur.

Milletlerarası Para Fonu kurulduğu tarihtenberi, devalüasyonda ilgili olarak düşünülen ve tavsiye edilen usûller var. Bunlardan biri, bir (sürüklenme devresi veya emekleme devresi geçirme) diye ifade edilen bir usûldür. Bu usûle göre, bir paranın milletlerarası piyasa değeri resmî değerinin altına düşer ve bir süre bu düşük seviyede kalır yâni sürünürse, bu paranın diğer paralara nisbetle değerinin yeniden tesbiti zorunlu hale gelir. Devalüasyon ameliyesine başvurmadan başka çıkar yol yoktur.

Para Fonu müessesesi faaliyete geçtiği yıllarda, Amerikada Princeton Üniversitesi profesörlerinden Fritz Machlup tarafından savunulan bu prensip, geçen zaman içinde çeşitli ülkelerde birçok taraftar bulmuştur. Bugün, tanınmış iktisatçılar ve maliyeciler olarak Federal Almanya Maliye Bakanı Karl Schiller, Fransız Maliye ve İktisat Bakanı Valery Giscard d'Estaing, Amerika Cumhurbaşkanlığı İktisadî Müşavere Heyeti Üyelerinden Hendrik Houthaker ve İtalya Merkez Bankası Governörlerinden Guido Carli bu prensibi benimseyen kimselerdir.

“Bir paranın, milletlerarası piyasada resmî değerinin altında veya üstünde bir kıymetle belirli bir süre sürüklenmesi, otomatik olarak bir devalüasyon veya evalüasyon muamelesini zarurî hale getirir...” prensibini savunanlar, bu usûlü uygulamak suretile milletlerarası ticarî ve malî ilişkilerin geliştirileceği kanaatındadırlar. Para değerini korumak üzere alınacak başka tedbirlerin, gerek millî ekonomiler ve gerek milletlerarası ilişkiler bakımından, faydalı olmadığını ileri sürmektedirler. Asıl olan iktisadî faaliyetlerin gelişmesidir. Ekonomi gelişir ve kuvvetlenirse, bir zaman için değeri düşen paranın bir zaman sonra yeniden değer kazanması mümkündür, denilmektedir. Ve yine bu fikri benimseyen maliyeciler, her millî paranın taşıdığı gerçek iştirâ gücüne göre, yılda bir, üç ayda ve hatta ayda bir kıymet tesbiti yapılabileceğini belirtiyorlar. Resmî değerine nazaran fark % 1 ve % 2 gibi küçük nisbetlerde de olsa fazla beklemeden bir devalüasyon veya evalüasyona gidilmesini tavsiye ediyorlar.

Tavsiye olunan bu sistemin her yerde ilgi gördüğü ve benimsendiği

söylenemez, Ancak, hadiselerin yarattığı zorluklar karşısında bir çok memleketin devalüasyonu kabul ettiği ve uyguladığı da bir gerçektir. 1947 den bu yana, çetin iktisadî problemlerle karşılaşan birçok memleket, dış ilişkilerini yeniden düzenleyebilmek için parasının değerini düşürmeğe mecbur kalmıştır. Türkiye bu ülkelerden biridir. Harpten sonra, 1946 da, (7 Eylül Kararı) diye bilinen bir kararla Türk lirasının değeri, 1.30 TL. = 1. Dolar'dan 2.80 TL. = 1. Dolar olarak düşürülmüştü. Para Fonu'na üye olduktan sonra geçen on yıl içinde kalkınma gayretlerinin yeterli olmaması ve dış ödemeler dengesinin memleket aleyhine gelişmesinin neticesi olarak Türk Lirası dış piyasada kıymet düşüklüğüne uğramıştı. Nihayet 1958 yılında, (4 Ağustos Kararı) denilen kararlar yeni bir devalüasyon ameliyesi geçirilmiş ve 9. TL. = 1. Dolar olarak tesbit edilmiştir.

İktisadî güçlüklerini yenememiş diğer bir memleket olan İngiltere de, geçen yirmi yıl içinde, birincisi 1949 da, ikincisi de 1967 yılı Kasım ayında olmak üzere, iki defa devalüasyon yapmak zorunda kalmıştır. Her defasında İngiltere ile birlikte, Sterlin Sahası memleketleri diye bilinen yirmüki devlet de paralarının değerlerini düşürmüşlerdir.

Diğer taraftan, son iki yıldır iç buhranlar ve iktisadî güçlüklerle karşılaşan ve bu yüzden parasının değeri düşün Fransada, General de Gaulle idaresi bir devalüasyon ameliyesinden titizlikle kaçınmış; başka tedbirlere başvurarak Fransız parasının itibarını koruma gayretleri göstermişti. Lâkin, alınan tedbirlerin iktisadî gelişme hızını yavaşlattığı ve 1968 yılında % 5 nisbetinin altında kalan kalkınma hızının 1969 yılında daha da düşeceği hesap edilmiş; ve Fransanın gerek Müşterek Pazar ve gerek İktisadî İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı içerisinde günden güne daha sıkıntılı bir duruma düştüğü görülmüştür. İktisadî sıkıntılar Cumhurbaşkanı de Gaulle'ün istifası ile neticelenen bir siyasî buhran yaratmıştır. Yeni seçimlerden sonra iş başına gelen Pompidou'nun ve onun kurdurduğu Koalisyon Hükümetinin ilk tedbir olarak bir devalüasyonu zorunlu gördüğü anlaşılıyor. 8 Ağustos 1969 günü, frankın değerinin % 12,5 nisbetinde düşürüldüğü ilân edilmiştir. Yeni hükümette Maliye ve İktisat Bakanı d'Estaing, devalüasyonun zaruretine inandığını ve bu kararın, yeni hükümet kurulduktan hemen sonra, 16 Temmuz tarihinde alınmış olduğunu, ve gerekli hazırlıkların tamamlanması için 8 Ağustos tarihine kadar gizli tutulduğunu ifade etmiştir. Frank'ın değerinin düşürülmesi suretile ihracatın genişletilmesi ve turizm gelirlerinin artırılması düşünülmüştür. Bunun için de içte fiyatları ve ücretleri bugünkü seviyelerinde tutmak ve yükselmelerine engel olmak gerekiyor. Devalüasyon kararının ilânından sonra, ilk tedbir olarak 15 Eylül tarihine kadar fiyatlar dondurulmuştur. Ücretlerin artırılması hususunda baskıya başlayan işçi teşekküllerile müzakerelere başlanmıştır.

Kaç yıldır kaçınılan ve ancak de Gaulle'ün işbaşından uzaklaşmasından

sonra ve yeni idareciler tarafından kararlaştırılan devalüasyonun Fransız ekonomisine herhalde olumlu etkiler yapacağı beklenmektedir. Fransa ile, Fransanın iktisadî tesir sahası içerisinde bulunan bir kısım Afrika ülkeleri de paralarının değerlerini düşürmüşlerdir.

Milletlerarası Para Fonu içerisinde resmî değerinin üstünde kıymet kazanan ve bu durumu devam eden bir para Federal Almanya markı'dır. Geçen yirmi yılda Batı Almanyanın kazandığı iktisadî güç, parasını kuvvetlendirmiş, dış piyasalarda Alman markı primli hale gelmiştir. Müşterek Pazar üyesi ülkeler, markın değerinin, taşıdığı yüksek rayiç üzerinden yeniden tesbitini istemektedirler. Alman Maliye Bakanı Schiller de, markın değerinde % 6 nisbetinde bir yükseltme yapılması fikrindedir ve 15 Ağustos tarihinde bu fikrini açıklamıştır. Lâkin, diğer bir kısım Alman devlet adamları, Alman ihraç mallarının pahalılaşmasına müncer olacak bu hareketin ihracatı azaltacağı kanatindedir ve bu mülâhaza ile bir evalüasyon işlemine yanaşmamaktadırlar. Ancak, İngiliz lirası ve bu defa Fransız Frankı üzerinde yapılan operasyonlar sanayici Avrupa ülkelerinin dış ticaretlerinde dalgalanmalar meydana getirmektedir. Bu durumda Alman markı üzerinde de bir işlem yapılması bekleniyor.

Para meselelerinin halli hususunda Avrupa memleketleri arasında daha sıkı bir işbirliğinin lüzumuna inanılmaktadır. Batı Almanya Bankalar Federasyonu, Avrupada bir Para Birliği kurulması teklifinde bulunmuştur.

Öte yandan, diğer paralar için bir ölçü vazifesi gören Amerikan doları, geçen yirmi yılda iştirâ gücü bakımından hayli değişikliğe uğramıştır. Her yıl milyarlarca dolara balığ olan dış yardımlar ve masrafların yanı sıra sermaye ihraç eden ve bu yüzden ödeme dengesi aleyhine işleyen Amerika Birleşik Devletleri 1947 den 1968 e kadar, tediye açıklarını karşılamak üzere altın ihraç etmek zorunda kalmış ve altın stokları 26,5 milyar dolardan 10,5 milyar dolara düşmüştür. Bu durum, tedavüldeki kağıt dolara karşılık 1/4 nisbetinde altın stoku bulundurmamak mecburiyetinde olan Amerikayı yeni kararlar almaya zorlamıştır. 1968 Mart ayında, Senatodan geçen bir kanunla, dolar için altın karşılık bulundurmamak kaydı kaldırılmış; başka memleketlere dolar karşılığı altın satışı da sıkı kayıt ve şartlara bağlanmıştır. Alınan bu tedbirler ister istemez doların iç ve dış değerini zedelemiştir. Milletlerarası ödemelerde yeni meseleler ortaya çıkmaktadır. Serbest piyasada altın fiyatları resmî değer olan (bir önce % 35.— dolar) rayicin üstüne çıkmıştır. İki senedir Londra ve İsviçre altın borsalarında külçe altın 40 doların üstünde muamele görmektedir. İleriki gelişmeleri gözönünde tutarak yüksek fiyatlarla altın alan spekülâtörler ve hatta mâlî müesseseler vardır. Altınla ilgili karardan sonra Amerikan dolarının farklı değerleri ortaya çıkmakta ve bu hal diğer paralara da tesir etmektedir.

Milletlerarası Para Fonu, birkaç yıldır, doların ve altının dışında yeni

bir ödeme aracı bulmak üzere çalışmalar yapmakta idi. Devam eden çalışmalar bir sonuç vermiş, komünist ülkeler dışında iktisadî ve mâlî güce sahip bellibaşlı on devlet, milletlerarası para özelliğini taşıyan bir ödeme aracı üzerinde mutabakata varmıştır. 1969 Temmuz ayının son haftası içinde Paris'te varılan anlaşmada, kâğıt altın (paper gold) adı verilen yeni bir paranın ihdasına karar verilmiştir. Bu para ile, altın veya dolar bulmak sıkıntısı ortadan kaldırılacaktır. Bulunan usul ile tedavül edecek gerçek bir kıymet aracı ortaya çıkarılmamakta, ve fakat, Milletlerarası Para Fonunda özel kotalar kullanma tarzında, yeni bir hesaplaşma sistemi ihdas edilmektedir. Üye memleketlerin herbiri için tesbit edilecek bir fon, o memleketin tediye-leri için kullanılacak; bu fon üzerine yazılacak ödeme emirleri, merkez bankalarında gerçek altınla ödeme niteliğinde kabul edilecektir. Bu usul, Para Fonu Müessesesini, dünyanın para meselelerini halletmek yolunda yeni bir merhaleye ulaştırmaktadır. Bugün, her memlekette millî paraların miktar ve tedavül şeklini nasıl merkez bankaları düzene koyuyor ise, Milletlerarası Para Fonu Müessesesi de ülkelerarası para ve tediye işlerini idare edecek bir duruma getirilme yolundadır. Bu yolda önemli bir adım atılıyor.

Kâğıt altın ödeme aracının dayanağı olacak özel fonlar, her memleketin Para Fonunda ihdas edilecek kotası ölçüsünde kullanılabilir. Bu kotalar ise, Para Fonuna iştirak nisbetlerinde olacaktır. Bugünkü durumda en büyük iştirak hisseleri olan Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere en geniş kotalara sahip olacaklardır. Paris anlaşmasına göre, 1970 yılı için 3,5 milyar dolarlık bir kâğıt altın hesabı açılacak, bunun 700 milyon dolarlık kısmını Amerika kullanacaktır. 1970 yılını izleyecek iki yıl içinde de üçer milyar dolarlık fonlar ihdas edilecektir. Meydana getirilecek on milyar dolar civarındaki fon, Amerikanın istediği hacimde değilse de, bu meblâğ bir süre için Avrupa ülkelerinin istek ve ihtiyaçlarına cevap verecektir.

Pariste varılan anlaşma, Para Fonuna dahil memleketlerin tasvibinden sonra uygulanacaktır. Bu itibarla, bir tasarı mahiyetini taşıyan kararın Eylül ayında Washington'da toplanacak Milletlerarası Para Fonu Genel kurulunca kabul edilmesi gerekmektedir.

Kâğıt altın sistemi, bugünkü ödeme güçlüklerini büyük ölçüde ortadan kaldıracaktır. Ancak, bu usulün kendine göre birtakım eksiklikleri olduğu da kabul edilmektedir. Ekonomik güçleri yeterli olmayan memleketler, kendi özel problemlerini çözmek hususunda başka tedbirler almak zorundadırlar.

Şimdilik, kâğıt altın sistemi'nin uygulanmasını beklemenin ve milletlerarası ödemelerde bu sistemin olumlu ve olumsuz sonuçlarının neler olabileceğini gördükten sonra bir yargıya varmanın daha uygun bir hareket tarzı olacağı kanısındayız.

Asabi ağrılara karşı...

GRİPİN

faydalıdır

GRİPİN, baş, diş, adale, sinir ve lumbago ağrılarını teskin eder
GRİPİN, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında başarı ile kullanılır
GRİPİN, günde 4 saat ara ile 3 adet alınabilir

I. Giriş :

Türkiye Bankalar Birliği 1968 yılı ile 10. faaliyet yılını tamamlamış bulunmaktadır. Birlik henüz 10 yıllık faaliyetlerini değerlendiren bir eser yayınlamamıştır. Böyle bir yayının hazırlanması faydalı olacaktır.

Bu ihtiyacı bir ölçüde karşılayabilmek üzere, elimizde mevcut bilgilerin elverdiği ölçüde, Bankalar Birliğinin bankacılık sistemimizdeki yeri ve 10 yıllık faaliyetinin değerlemesini yapmak istiyoruz.

II. Bankalar Birliğinin Kuruluşu, Bankacılık Sistemimizdeki Yeri; Amacı ve Görevleri :

1. Birliğin Kuruluşu :

Bankalar Birliği, 2.7.1958 tarihli resmi gazetede yayınlanan 7129 sayılı Bankalar Kanununun 57. maddesi gereğince kurulmuştur. Bankalar Kanununun 57. maddesi şöyledir:

«Bu kanunun mer'iyete vaz'ı tarihinden itibaren en geç altı ay içinde bankacılık mesleğinin inkişafı, bankalar arasında tesanüt temini ve haksız rekâbeti bertaraf edecek tedbirleri ittihaz ve tatbik etmek maksadıyla hükmi şahsiyeti haiz Bankalar Birliği kurulur. Birliğin ana nizamnamesi Ticaret Vekâleti ile Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının mütalâaları alındıktan sonra, Maliye Vekâletinin teklifi ve İcra Vekilleri Heyetinin kararı ile mer'iyete vazedilir.

Türkiye'de faaliyette bulunan bütün bankalar, Bankalar Birliğine aza olmakla mükelleftirler.

Bankalar, Birlik Nizamnamesi hükümlerine riayete ve Birliğin salâhiyetli organlarının alacağı kararları tatbik mecburdurlar.»

Kanunun sözkonusu maddesi gereğince hazırlanan Birlik Ana Nizamnamesi 29.9.1958 tarih ve 4/10820 sayılı İcra Vekilleri Heyeti Kararıyla ve resmi gazetede yayımlandığı 8.10.1958 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Kanun ve Ana Nizamname gereğince, 25.10.1968 de toplanan Birlik Umumi Heyeti, İdare Heyeti ve Murakıpları seçerek Birlik organlarını kurmuş ve böylece Birlik fiilen faaliyete geçirilmiştir. Ana Nizamnameye göre, Umu-

(*) Bu yazının II. Bölümü gelecek sayıda verilecektir.

mî Kâtip Birlik İdare Heyetince tayin edilmektedir. Umumî kâtip ve Birlik işlerini yönetenler Birliğin ücretli elemanlarıdır.

Yukarıda değinildiği gibi, Bankalar, Birliğe aza olmak, Birlik masraflarını paylaşmak, Birliğin alacağı kararları tatbik yükümündedirler. Bu yüküm, Kanunun 72. maddesiyle müeyyideye bağlanmıştır:

«57 ve 58 inci maddelerde yazılı mükellefiyetlere riayet etmiyen bankalara tatbik olunacak para cezaları Bankalar Birliği umumî heyetince tesbit ve karara bağlanır. Ancak, bu para cezaları 10 bin lirayı geçemez.

Para cezaları Birliğin yazacağı müzekkere üzerine Adliye İcra Dairesince tahsil ve Birliğe gelir kaydolunur.

Selâhiyetli icra dairesi Birliğin merkezinin bulunduğu mahal icra dairesidir.

Birliğin yazacağı bu müzekereler icra ve iflâs kanununun muaddel 68 inci maddesinde gösterilen vesikalardan maduttur.»

Ana Nizamnamenin 19. maddesi de bu hususu teyit etmiş bulunmaktadır.

2. Birliğin Bankacılık Sistemimizdeki Yeri :

Bu yazımızın eki olarak sunulan Birlik Ana Nizamnamesinin tetkikinden de anlaşılacağı üzere, Birlik, Kanunla kurulmuş olmakla beraber Ana Nizamname, Cemiyetler Kanununa göre kurulan Derneklerin kuruluş statülerini andırmaktadır. (*) Bunu da tabii görmek lâzımdır. Çünkü, bankalar birer hükmî şahsiyet olarak bir birlik kurmuşlardır. Bu birlik, bir meslek birliğidir. Ticaret odalarının bünyeleri içerisinde (meslek komitelerinde) temsil ile yetinilmek, bankaların yurt iktisadiyatı içerisinde ayrı ve önemli yerleri dikkate alınarak yeterli sayılmamış ve böylece ayrı bir meslekî birlik de bankacılığın temsili ve tüm mes'elelerinin devamlı olarak takibi öngörülmüştür. Şu halde, mesleği bilen kuruluşlar olarak bankalar ve onların birliğine bütün bankacılık mes'elelerimize sahip çıkmak görevi ön plânda düşmektedir.

3. Birliğin Amacı ve Görevleri :

Bankalar Kanununun 57. maddesi ve bu maddeye uygun olarak konulan Birlik nizamnamesinin 2. maddesine göre Birliğin Amacı;

«Bankacılık mesleğinin inkişafı, bankalar arası tesanüt temini ve haksız rekabetin bertaraf edilmesi maksadiyle gerekli kararları ittihaz ve tatbik etmektedir.»

(*) Şu farkla ki Cemiyetler Kanununa göre, ancak, hakiki şahıslar dernek kurabilirler..

Birliğin nizamnamesinde görevleri amaçlarına uygun olarak şu şekilde belirtilmiştir:

- a) Bankacılık mesleğini geliştirmek maksadıyla her türlü tedbirleri almak,
- b) Bankalar arası münasebetlerde meslekî tesanüdü kuvvetlendirmek,
- c) Azaları arasında haksız rekâbeti bertaraf etmek için lüzumlu bilcümle tedbirleri ittihaz ve tatbik etmek,
- d) İç ve dış münasebetlerde Türkiye Bankacılığını temsil etmek,
- e) Memleket içinde ve dışında bankacılık hareketlerini takip ile topluyacağı malûmatı azalarına ve alâkalılara ulaştırmak; bankacılık örf, âdet ve teamüllerini tesbite ve banka muamelelerinde tatbik olunan usullerde vahdet teminine çalışmak,
- f) Banka ve bankacılık mevzularına taallûk eden hususlarda resmî makam ve heyetlere istişarî mahiyette mütalâa beyan eylemek,
- g) Millî tasarrufun teşviki için gerekli faaliyetlerde bulunmak ve yetkili mercilere teklifler yapmak,
- h) Bankalar arasında çıkabilecek ihtilâflarda, tarafların talebi ile hakem tayin etmek ve hakemlik yapmak,
- i) Banka mensuplarına ait sosyal yardım mevzularını tetkik ile azalarına tavsiyelerde bulunmak,
- j) Bankalar kanununun kendisine tahmil ettiği bilcümle vazifeleri ifa eylemek.»

Bankalar Kanununda Bankalar Birliğine yer yer atflar yapılmış ve görevler verilmiştir. Bu görevler, ana nizamnamedeki Birlik görevleri kapsamına uygundur.

Ana nizamnamede belirtilen görevleri;

1. Bankacılık mesleğinin geliştirilmesiyle ilgili görevler, (Nizamnamenin 2. maddesinin a, b, c, e, g, i fıkralarında değinilen görevler),

2. Bankacılık mesleğinin temsili ile ilgili görevler, (Nizamnamenin 2. maddesinin d, f, h fıkralarında değinilen görevler) olarak, tasnif etmek mümkündür.

Bankalar Kanununun, yeni şube açılmasında Bankalar Birliğinin de mütalâasının alınmasını öngören 11. maddesi, bankalarca tasarruf mevduatı sahiplerine dağıtılacak ikramiyelerin «her yıl tatbik olunacak miktarı ve nisbeti ile şekil, sarf, mahiyet ve neveleri» nin tesbitinde Bankalar Birliği'nin mütalâasının alınmasını öngören 32. maddesi, kredi talep edenlerden alınacak hesap vaziyetinin «Bankalar Birliği tarafından tesbit edilecek nümunesine» uygunluğunu öngören 46. maddesi, bankaların « üç aylık hesap hülâaları ve senelik bilançoları ile kâr ve zarar hesapları» nin Maliye Vekâletince hazır-

lanacak forma uygun şekilde tanzimiyle ilgili olarak söz konusu formun hazırlanmasında Bankalar Birliği mütalâasının da alınmasını öngören 51. maddesi, «yabancı memleketlerde teşekkül edip de Türkiye'de şube açmış olan bankaların bilanço ve hesap vaziyetleri» nin Maliye Vekâletince hazırlanacak forma uygun şekilde tanzimiyle ilgili olarak, sözkonusu formun hazırlanmasında Bankalar Birliği mütalâasının da alınmasını öngören 51. maddesi, nihayet «memleketteki iktisadî faaliyetlerin icaplarına göre banka plâsmanları üzerinde keyfiyet ve kemiyet bakımından tanzim tedbirleri ittihazına ve umumî kredi hacmi ile umumî kredi hacmi içinde muhtelif kredi nevelerinin sektörler ve mevzular itibarıyla tevezzuu tarzını ayarlamağa matuf kararlar almak ve bu kanunun tatbikatı ile veya alehtlak bankacılık ve kredi mevzuları ile ilgili hususlarda *istişari mütalâalar vermekle* vazifeli Banka Kredilerini Tanzim Komitesine Bankalar Birliğini dahil etmeği öngören 47. madde ile Birliğe verilen görevler, Birliğin yukarıda mesleği geliştirme ve temsil olarak özetlenen görevlerine tamamen uygun bulunmaktadır.

Bankalar Kanununa göre, Hükûmetin para-kredi politikasının tesbitinde bir ihtisas komisyonu gibi çalışan ve bankacılık sisteminin düzen ve gelişmesinden de sorumlu olarak kendisine birçok görevler verilen Banka Kredilerini Tanzim Komitesi; «Maliye, Ticaret, Sanayi ve Çalışma Bakanları, Hazine Genel Müdürü, İç Ticaret Genel Müdürü, Sanayi Dairesi Reisi, T.C. Merkez Bankası Genel Müdürü, Devlet Yatırım Bankası Genel Müdürü, Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Genel Sekreteri, ödenmiş sermaye ve ihtiyatları yekûnu beş milyon liradan fazla bankaların genel müdürlerinin kendi aralarındaki iki sene için seçecekleri dört genel müdür ile ödenmiş sermaye ve ihtiyatları yekûnu beş milyon liradan az olan banka genel müdürlerinin kendi aralarından iki sene için seçeceği bir genel müdür ile kalkınma ve yatırım bankaları genel müdürlerinin kendi aralarından iki sene için seçecekleri bir genel müdürden ve *Bankalar Birliği Genel Sekreter*'inden teşekkül eder.

Banka Kredilerini Tanzim Komitesi toplantı zamanları belirli olmayan, «toplama» bir heyettir. Para ve kredi politikası ve bankacılık sistemi ile ilgili önemli ve sürekli görevlerin böyle bir heyet tarafından başarı ile yürütülmesi mümkündür. Nitekim, bu hususa 1968 Programında (*) da işaret edilmiştir (**).

(*) Banka Dergisi, Yıl: 1968, Cilt: V, Sayı: 6, Sh. 9.

(** Kanaatimizce Banka Kredilerini Tanzim Komitesi görevlerinin Merkez Bankasına devredilmesi çok isabetli olur. Şayet, para-kredi politikası ve bankacılık sisteminin düzenli işleyişinden sorumlu Maliye Bakanlığı, olağanüstü bir sebep ile istişari mahiyette bir komisyon toplantısını gerekli görürse, böyle bir komisyonu her zaman toplayabilir. Yoksa, bu derece önemli ve sürekli hizmetlerin bir komisyona bırakılmış olması, Bankacılık sistemimizin en ziyade aksayan taraflarından biridir. Mecliste kalan T.C. Merkez Bankası yeni kanun tasarılarında bu görevlerin Merkez Bankamıza bırakılmasının ön görüldüğüne, Bankalar Birliği 1968 yılı faaliyet raporunun 21. sahifesinde işaret edilmiştir.

Öteyandan, özellikle II. Beş Yıllık Plân ve 1968, 1969 uygulama programlarında Bankalar Birliği'ne atıflar yapılmış, görevler verilmiştir. Nitekim, II. Beş Yıllık Plânda (*) Bankalar Birliği ile ilgili olarak,

«Birliğin belli mesleki yayınlar dışında bankacılık sisteminin gelişmesini etkileyecek bir çalışma düzenine giremediği» belirtilmiş ve,

«Sistemin sorunları ve geliştirilmesi konusunda devamlı araştırmalar yapacak şekilde teşkilatlanması sistemin içinde meslekî eğitim sorununu ele alması, eğitim programları düzenleyip uygulaması» öngörülmüştür.

Böylece Birliğe, Bankalar Kanununda tesbit edilen amaçların ötesinde, sistemin sorunları ve geliştirilmesi konusunda devamlı çaba gösterme amaç ve görevi de verilmiş bulunmaktadır ki bu gelişme çok isabetli olarak değerlendirilmek gerekir. Gerçekten, sistemin mes'elelerine öncelikle meslek mensuplarının sahip çıkarak teklifler getirmelerini beklemek, tabii olan bir durumdur.

Bankalar Birliğinin bir meslek kuruluşu olarak bankacılık sistemimizin Yurt kalkınmasına koşulmasında görevli sayılması, I. Beş Yıllık Plân ve Yıllık Uygulama Programları ile başlamıştır. (**)

Bu anlayış, II. Beş Yıllık Plânın ve Yıllık Programların «Para-Kredi Politikaları» ve «Mali Kurumlar», bölümlerinin hazırlanmasında da Plânlama Teşkilâtının öngördüğü ölçüde devam etmiştir. 1968 yılı Uygulama Programında (***) Bankalar Birliği ile ilgili olarak şu hususlar yer almıştır:

«1) Sorunlar :

Bankalar Birliğinin sistemin gelişmesiyle ilgili çalışmalara daha fazla katkıda bulunması zorunlu görülmektedir.

2) Tedbirler :

a. Bankalar Birliğinin, sistemin temel sorunları ve yeni gelişmeler konusunda devamlı araştırma yapabilecek yeterlikte teşkilatlanması sağlanacaktır.

b. Meslekî eğitim programları uygulamasına yıl içinde başlanacaktır.»

1968 yılı programının Birliğe verdiği görevlerle ilgili olarak, Birlik faaliyet raporunda ise (****) şöyle denilmektedir:

(*) Kalkınma Plânı İkinci Beş Yıl, 1968-1972 D.P.T. yayınları, Ankara, 1967 Sh. 604 ve 606.

(**) T. Bankalar Birliği 1964 yılı faaliyet raporu, Sh. 12, 1965 yılı faaliyet raporu Sh. 9, 1966 yılı faaliyet raporu, Sh. 12.

(***) Banka Dergisi Yıl: 1968, Cilt: V, Sayı: 6, Sh. 4 (Program ilgili bölümü)

(****) 1968 yılı Birlik faaliyet raporu, Sh. 23.

«Bu mesainin önemli bir yönünü Devlet Plânlama Teşkilâtının Birliğimize verdiği vazifeler teşkil etmektedir. Bu vazifelerin bir kısmı Birliğimiz bünyesi içinde, bir kısım da diğer yetkili daire ve kuruluşların katılımıyla Devlet Plânlama Teşkilâtının idaresi altında cereyan etmektedir. Bu cümleden olmak üzere 1968 yılında mezkûr teşkilât tarafından, Banka-Kredi sisteminin reorganizasyonu konusunda kurulan çalışma grubunun mesaisini yönetmek, değerlendirmek ve izlenecek genel ilkeleri tesbit etmek ve sözü geçen teknik gruba yapılacak tavsiyeleri inceliyerek gerekli kararları almak üzere kurulmuş olan Genel Politika Komitesinin çalışmalarına da iştirak etmekteyiz.»

1969 yılı Programında (*) ise, bir yandan, «Banka kredilerinin maliyetlerini olumsuz yönde etkileyen başlıca faktörlerden biri olan bankaların hizmet giderlerini sınırlamak amacıyla, sistemin kendi içinde gerekli tedbirlerin alınması, banka hizmetlerinde etkenlik ve ucuzluk konularına önem verilmesinin Bankalar Birliğinin sorumlulukları arasında olduğu» belirtilmekte, öteyandan «1968 program döneminde başlıyan banka-kredi sisteminin reorganizasyonu projesi çerçevesinde yürütülen çalışmaların sonuçlarından en kısa sürede faydalanmak üzere sorumlu kuruluşların işbirliğinin zorunlu görüldüğü» ne işaret edilmektedir ki bu kuruluşlardan birisi de şüphesiz Bankalar Birliğidir.

Böylece, Bankalar Birliğine, Bankalar Kanunu, Birlik Ana Nizamnamesi ve Kalkınma Plânları çerçevesinde verilmiş olan görevleri belirtmiş oluyoruz.

Geçen 10 yılda, bu görevlerin ne ölçüde yerine getirildiğini, Birlik faaliyet raporlarından da yararlanarak ortaya koymak, gelecek yazımızın konusunu teşkil edecektir. Sözü edilen yazıda, aynı zamanda, Bankalar Birliği ile ilgili temennilerimiz de yer alacaktır.

(*) Banka Dergisi, Yıl: 1969, Cilt: VI, Sayı: 2, Sh. 13 (Program ilgili bölümü),

Sizin Bankanız

TÜRKİYE HALK BANKASI

Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ ANA NİZAMNAMESİ

I — Birliğin Kuruluşu, Adı ve Merkezi :

Madde 1 — Türk kanunlarına göre kurulmuş ve kurulacak bankalar ile yabancı memleketlerde teşekkül etmiş olup da Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyette bulunan ve bulunacak olan bankalar arasında 7129 sayılı Bankalar Kanununun 57 nci maddesi hükmünce merkezi Ankara'da olmak üzere (Türkiye Bankalar Birliği) adıyla hükmi şahsiyeti haliz bir Birlik kurulmuştur.

Türkiye'de faaliyette bulunan bütün bankalar, bu Birliğe äza kaydolunmaya ve bu nizamname hükümlerine riayete ve Birliğin selâhiyetli organlarının alacağı kararları tatbika mecburdurlar.

Birlik memleket içinde lüzumlu teşkilât kurabilir.

II — Birliğin Gayesi:

Madde 2 — Birliğin gayesi; bankacılık mesleğinin inkişafı, bankalar arasında tesanüd temini ve haksız rekabetin bertaraf edilmesi maksadiyle gerekli kararları itti haz ve tatbik etmektir.

Birlik bu gayesini ezcümle :

- a) Bankacılık mesleğini geliştirmek maksadiyle her türlü tedbirleri almak;
- b) Bankalar arası münasebetlerde mesleki tesanüdü kuvvetlendirmek;
- c) Azaları arasında haksız rekabeti bertaraf etmek için lüzumlu bİlcümle tedbirleri itti haz ve tatbik etmek;
- d) İç ve dış münasebetlerde Türkiye bankacılığını temsil etmek;
- e) Memleket içinde ve dışında bankacılık hareketlerini takip ile tophıyacağı malûmatı äzalarına ve alâkâlılara ulaştırmak; bankacılık örf, âdet ve teamüllerini tesbite ve banka muamelelerinde tatbik olunan usullerde vahdet teminine çalışmak;
- f) Banka ve bankacılık mevzularına taallük eden hususlarda resmî makam ve heyetlere istişari mahiyette mütalâa beyan eylemek;
- g) Millî tasarrufun teşviki için gerekli faaliyetlerde bulunmak ve yetkili mercilere teklifler yapmak;
- h) Bankalar arasında çıkabilecek ihtilâflarda, tarafların talebi ile hakem tâyin etmek ve hakemlik yapmak;
- i) Banka mensuplarına ait sosyal yardım mevzularını tetkik ile äzalarına tavsiyelerde bulunmak;
- j) Bankalar Kanununun kendisine tahmil ettiği bİlcümle vazifeleri ifa eylemek; yollarıyla tahakkuk ettirmeye çalışır.

III — Bankaların Temsili :

Madde 3 — Bankalar, Birlikte, umum müdürleri (Umum müdür vazifesi gören murahhas äzaları dâhil) ve gayubetleri halinde tâyin edecekleri muavinleri veya temsil yetkisini haliz mümessilleri tarafından temsil olunur.

IV — Birliğin Organları :

Madde 4 — Birliğin organları; umumî heyet, idare heyeti, umumî kâtiplik ve murakıplardan ibarettir.

V — Umumî Heyet :

Madde 5 — Birlik umumî heyeti, bankaların mümessillerinden terekübeder.

Umumî heyet, âdi ve fevkalâde toplantısını Birlik merkezinde veya idare heyetinin kararlaştıracağı başka bir mahalde yapar.

Âdi toplantı, her yıl Mayıs ayı içinde idare heyetinin karar ve daveti üzerine yapılır. İdare heyeti bu toplantıların tarih, mahal ve ruznamesini en az 15 gün evvel bankalarla Maliye ve Ticaret Vekâletlerine iadeli taahhütlü mektupla bildirir.

Fevkalâde toplantı, idare heyetinin daveti veya äzanın beşte birinin yazılı mü-

racaati veyahut murakıpların göreceği lüzum üzerine yapılır. Bu toplantıda keza en az 15 gün evvel bankalarla Maliye ve Ticaret Vekâletlerine iadeli taahhütlü mektupla bildirilir.

Madde 6 — Umumî heyetin içtima nisabı, âza bankaların yarısıdır. Nisap temin edilemediği takdirde, umumî heyet ikinci defa yine en az onbeş gün önceden içtima davet edilir. Toplantının geri bırakılması sebepleriyle yeni içtimaın tarih, mahal ve ruznamesi aynı vehile âzalara, Maliye ve Ticaret Vekâletlerine iadeli taahhütlü mektupla bildirilir. Bu ikinci içtimada âza adedi ne olursa olsun, heyet toplantı yapmaya ve karar vermeye salâhiyetlidir.

Madde 7 — Umumî heyette yalnız ruznameye konan maddeler müzakere olunur. Ancak, toplantıda hazır bulunan âzanın en az onda biri tarafından müzakeresi istenilen maddelerin ruznameye konulması mecburidir. Kararlar, rey ekseriyetiyle verilir.

Madde 8 — Umumî heyete, idare heyeti reisi başkanlık eder, ayrıca mevcut âza arasından bir reis vekili ve iki kâtip seçilir. Müzakere zabıtları ve kararlar, reis, reis vekili ve kâtipler tarafından imzalanarak muhafaza edilir.

Kararların birer sureti iadeli taahhütlü mektupla bankalara, Maliye ve Ticaret Vekâletlerine gönderilir.

Madde 9 — Bankaların umumî heyetteki rey hakları, ödenmiş sermaye ve ihtiyat akçeleri yekûnları ile son bilânçolarındaki mevduat yekûnlarına göre aşağıda gösterildiği vehile tesbit olunur.

Ödenmiş sermaye, ihtiyatlar ve mevduat yekûnu	Rey hakkı
10 Milyon liraya kadar	1
10 milyon liradan fazla 50 milyon liraya kadar	2
50 milyon liradan fazla 100 milyon liraya kadar	3
100 milyon liradan fazla 250 milyon liraya kadar	5
250 milyon liradan fazla 500 milyon liraya kadar	7
500 milyon liradan fazla 1 milyar liraya kadar	10
1 milyar liradan fazla	15

Umumî heyette reyler açıktır. Yalnız seçimlerde ve hilâfına umumî heyette karar verilen hususlarda gizli reye müracaat olunur.

VI — Umumî Heyetin Vazifeleri :

Madde 10 — Umumî heyet, aşağıdaki vazifeleri ifa eder:

a) Birliğin yıllık faaliyet ve hesaplarına dair idare heyeti ve murakıplar raporları ile bütçeyi tetkik ve tasdik etmek;

b) İdare heyeti âzalarını, 12 nci madde gereğince banka gruplarına göre ayrı ayrı seçmek;

c) Murakıpları intihab eylemek;

d) Birliğin vazife ve gayeleri ile ilgili hususlar hakkında idare heyeti tarafından yapılacak veya umumî heyete arz edilmek üzere her sene Mart ayı sonuna kadar bankalarca idare heyetine gönderilecek teklif ve temennileri müzakere ve lüzumuna göre karar ittihaz etmek ve yeni faaliyet yılı hakkında kararlar almak;

e) Ana tüzükte yapılmasına lüzum görülecek tadiller hakkında Maliye Bakanlığına tekliflerde bulunmak;

f) Umumî kâtipliğe hazırlanacak tahkikat evrakına istinaden ittihaz olunan idare heyeti kararına göre, 7129 sayılı Bankalar Kanununun 72 nci maddesi mucibince, fiilin mahiyetine göre 10000 lirayı geçmemek üzere bankalara tatbik edilecek para cezalarını tesbit etmek ve karara bağlamak (ilgili bankanın temsilcisi bu husustaki kararlar reye iştirak edemez).

Madde 11 — Umumî heyet tarafından alınan kararlar, toplantıda hazır bulunmayan bankalar hakkında dahi muteberdir.

VII — İdare Heyeti, İntihap Şekli, Vazife ve Salâhiyetleri :

Madde 12 — a) Yönetim Kurulu 11 bankanın mümessillerinden terekübeder.

Bunlardan dördü özel kanunlarla kurulmuş bankalar grubunu (Emniyet Sandığı dâhil); dördü bunların dışında kalan bankalardan son bilançolarına göre ödenmiş sermaye ve ihtiyatları ile mevduatları toplamı 50 milyon liradan fazla, biri 50 milyon veya bu tutardan az olan bankalar gruplarını, diğer biri Kalkınma ve Yatırım Bankaları grubunu temsil eder. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Yönetim Kurulunun tabii üyesi olup Genel Müdürü Başkanlık görevini yapar.

Reisin bulunmadığı zamanlarda, bu vazifeyi ifa etmek üzere, idare heyeti, âzası, arasından bir reis vekilli intihabeder.

Her grup, kendi temsilcilerini, umumî heyet huzurunda, kendi arasından gizli reyile seçer.

İdare heyeti âzalarına, ifa ettikleri hizmet için bir ücret verilmez.

b) İdare heyeti, umumî heyet tarafından iki sene müddetle seçilir. Müddetlerinin hitamında âzaların tekrar seçilmeleri caizdir.

Herhangi sebeple olursa olsun, sene zarfında bir âzalık açılırsa, idare heyeti, ilk âdi umumî heyet toplantısına kadar vazife ifa etmek üzere, münhalin vâkı olduğu gruba dâhil bankalar arasından birini, geçici olarak seçer. İlk toplanacak umumî heyette, muvakkaten seçilen âzanın mensub olduğu banka grubu, seçimi tasvibeder ise bu âza, etmediği takdirde yeni seçeceği âza, seleftinin geri kalan müddetini tamamlar.

c) Yönetim Kurulu, en az iki ayda bir defa olmak üzere, Birlik merkezinde veya kararlaştırılacak başka bir mahalde toplanır. Toplantılarda, üyeden en az yedisinin bulunması şarttır.

Kararlar, ekseriyetle ittihaz ve müsavat halinde, reisin iltihak ettiği tarafın reyli tercih olunur.

d) İdare heyeti, Birliğin icra organı olup gayelerinin tahakkuk ettirilebilmesi için uhdesine terettübeden bütün vazifeleri umumî kâtiplik vasıtasıyla ifa ve tedvir eder.

İdare heyeti ayrıca 7129 sayılı Bankalar Kanununun 47 nci maddesi mucibince, Banka Kredilerini Tanzim Komitesine iştirak edecek Birlik mümessilini seçmekle mükellef olduğu gibi, tüzüğün 2 nci maddesinin (h) bendi hükmüne göre icabında hakem tayin etmeye ve hakemlik yapmaya da yetkilidir.

Banka Kredilerini Tanzim Komitesine seçilen Birlik, mümessilinin vazife süresi, mezkûr komitenin banka umum müdürleri tarafından müntehap âzalarının vazife müddeti gibi iki yıldır.

VIII — Umumî Kâtiplik, Vazife ve Salâhiyetleri:

Madde 13 — Umumî kâtip, idare heyetince tayin ve ücreti tesbit edilir. Umumî kâtip, Birliğin teşkilât kadrolarını, bütçesini iç talimatnameleri ve muamelâtına müteallik raporları ihzar ile, idare heyetinin tetkik ve tasvibine arzeder.

Birlik muhasebesi ve muhasebe defterleri ile sair defterler ve bilcümle muhaberat, umumî kâtiplik bürosunca tedvir edilir.

Umumî heyet ile idare heyeti kararlarının bankalara tebliğ ve tatbikini temin etmek, umumî kâtiplik vazifesi cümlesindedir.

Umumî kâtip, Birliğin resmî makamlarla mahkemeler huzurunda ve üçüncü şahıslara karşı idare heyetine izafeten temsil ve 7129 sayılı Bankalar Kanunu mucibince Birlik tarafından verilmesi gereken mütalâaları ve formülleri ihzar ile, idare heyetinin tasvibine arzeder.

Birliği ilzam edecek ve taahhüt altına koyacak evraka vaz olunacak imza hususuna müteallik salâhiyet, idare heyetince karara bağlanır.

IX — Hesap ve Muamelâtın Murakabesi:

Madde 14 — a) Umumî heyet, iki sene müddetle vazife görmek üzere, biri kanunla kurulmuş bankalar, diğeri bunların dışında kalan bankalar arasından olmak üzere, iki bankayı murakıp olarak intihabeder.

Her grup kendi murakıbını, umumî heyet huzurunda, kendi arasından gizli

reyle seçer.

Murakıplara, ifa ettikleri hizmet için bir ücret verilmez.

Her hangi sebeple olursa olsun, sene zarfında bir murakıplık açılırsa, diğer murakıp ilk âdi umumî heyet toplantısına kadar vazife ifa etmek üzere, münhalin vâki olduğu gruba dâhil bankalar arasından bir bankayı murakıp olarak seçer.

b) Murakıplar, bütün hesapları ve muameleleri tetkik ile, Birliğin faaliyeti hakkındaki neticeleri umumî heyetin yıllık toplantılarına müşterek bir raporla arz ederler.

X — Mali Hükümler :

Madde 15 — Birliğin hesap yılı takvim yılıdır.

İdare heyeti, her takvim yılı başında, umumî heyetin tasvibine arz edilmek üzere hazırladığı bütçede yer alan masraflar karşılığı olarak, âza bankalardan geçen yıla ait masraf hisselerini geçmemek üzere, rey adedlerine göre mütenasiben masraf avansı talebedebilir.

İdare heyeti bu yolda bir karar aldığı takdirde, bankalar, kendilerinden talebedilen masraf avansı hisselerini, her sene Şubat ayı sonuna kadar, T.C. Merkez Bankası nezdinde açılacak hususî bir hesaba yatırmakla mükelleftirler.

Evvelce tahsil edilen avans tutarı bütçenin Genel Kurulca onanmasını müteakip istenecek gider payı karşılığında noksan ise farkı tahsil, fazla ise geri verilir.

Umumi heyet toplanıp yeni yıla ait bütçeyi tasdik edinceye kadar idare heyeti, her ay için geçen yıla ait bütçenin onikide birini aşmamak kaydıyla sarfiyat yapmaya mezundur.

Umumî heyetçe kabul ve tasdik olunan bütçeye nazaran takvim yılı sonunda fiilen yapılan masraf miktarı, âza bankalar arasında rey adedleriyle mütenasiben taksim ve tutarları, evvelce yatırdıkları masraf hissesi karşılığında mahsubedilerek, yapılan masraf hissesi, tediye ettikleri karşılıktan noksan ise farkı, müteakip yılda talebolunacak masraf hisseleri avansından tenzil ve fazla ise farkı, âza bankalardan talebolunur.

Madde 16 — Birliğin gelirleri, aşağıdaki kaynaklardan sağlanır:

a) Bankalar Kanununun 58 inci maddesine müsteniden, yukarıki dokuzuncu madde gereğince tesbit olunan rey adedlerine göre mütenasiben hesaplanan masraf hisseleri;

b) Bankaların bir defaya mahsus olmak üzere verecekleri ve miktarı idare heyetince tesbit edilecek giriş aidatı;

c) Miktarı Umumî heyetçe rey adedlerine göre tesbit edilecek yıllık aidat;

d) Bu nizamnamenin 19 uncu maddesi mucibince tahsil olunacak para cezaları;

e) Her türlü teberrular;

f) Sair gelirler.

Madde 17 — Birlik, gayelerinin tahakkukuna lüzumlu gayri menkulleri idare heyeti kararıyla iktisap ve tasarruf edebilir.

Madde 18 — Birlikçe aşağıda yazılı defterler tutulur:

a) Aza kayıt defteri;

b) Yevmiye, defterikebir ve lüzumlu yardımcı muhasebe defterleri;

c) Gelen ve giden evrak defterleri;

d) Sair lüzumlu defterler.

Umumî heyet ve idare heyeti zabıt ve kararları ile giden muhasebe evrakının imzalı kopyeleri ayrı ayrı klâsörlerde tarih ve numara sırasıyla muhafaza edilir ve sene sonlarında ciltlettirilir.

XI — Müeyyideler :

Madde 19 — Bu nizamname hükümlerine muhalif harekette bulunan bankalardan, Kanunun 72 nci maddesine müsteniden; nizamnamenin 10 uncu maddesinin (f) fıkrası mucibince umumî heyet tarafından tesbit edilen para cezası alınır. Um-

mi kâtibin iadeli taahhütlü olarak gönderceği tediye mektubunun bankaya tevdi tarihinden itibaren 15 gün zarfında ödenmeyen para cezaları, umumî kâtibin yazacağı müzekkere üzerine Adliye icra dairelerince tahsil ve Birliğe irat kaydolunur. Selâhiyetli icra dairesi Birliğin bulunduğu mahal icra dairesidir. Umumî kâtibin yazacağı bu müzekkereler İcra ve İflâs Kanununun muaddel 68 inci maddesinde gösterilen vesikalardan maduttur.

XII — Son Hükümler :

Madde 20 — Her ne suretle olursa olsun faaliyetleri terkeden veya diğer bir banka ile birleşen bankaların kaydı terkin olunur.

Madde 21 — Halen faaliyette bulunan bankalar, Bankalar Kanununun muvakkat 1 inci maddesi mucibince işbu nizamnamenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir ay ve yeniden kurulan bankaların kuruluşları tarihinden ve yabancı memleketlerde teşekkül etmiş olup da, Türkiye'de ilk defa şube açan bankalar şubelerinin de açılış tarihinden başlamak üzere 3 ay zarfında tescilleri yapılmak üzere Birliğe müracaat etmeye ve son bilânçolarını göndermeye mecburdurlar.

Madde 22 — İşbu nizamname Resmî Gazetede neşri tarihinden itibaren mer'iyete girer.

VERGİLENDİRMEDE SOSYAL ADALET

Doç. Dr. Mustafa A. AYSAN

Yurdumuzda gelir dağılımında bir adaletsizlik olduğu söylenebilirse, vasıtalı vergilerin düşük gelirleri daha şiddetle etkilediği için sosyal adaletsizliği arttırdığını kabul etmek gereklidir. Bu yazının hedefi, gelir dağılımındaki adaletsizliği ortaya koymak değildir.

Ancak, devlet gelirlerini vasıtalı vergileri arttırarak arttırmanın, uzun vadede ekonomiyi sürüklediği çıkmaz sebeble, bu usulün, uzun vadeli ekonomik amaçların da zararına olduğunu tesbit etmekte fayda vardır. Çünkü vasıtalı vergiler, genel fiat seviyesini etkilemekte, iki yıl gibi kısa sürelerle bütün fiatların yükselmesine sebep olmakta; bu sebeplerle de hükümetleri, bu süreler sonunda yeni gelir kaynakları aramak meselesi ile sık sık karşılaştırmaktadır. Bu kısır çember, vasıtalı vergiler yoluyla devlet geliri arttırmanın, uzun vadede, devlet gelirlerini arttırmanın değil, enflasyonist baskıları arttırmanın bir yolu olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Bu yazının amacı, kısa süreler içinde çok sıkıntılı olan ve fakat uzun vadede, kalkınma amaçlarına uygun devlet gelirleri artışını sağlamanın tek yolu olarak görülmesi gereken bir tedbirler topluluğunun varlığını hatırlatmaktır. Bu yol, daha önce de çeşitli vesilelerle, yurdumuz iktisatçılarının çoğunluğu tarafından öne sürülen, diğer bir çok faydaları yanında, yukarıda özelliği belirtilen kısır çemberi de bozacak niteliği olan, devletin vasıtasız vergi geliri miktarını ve devlet gelirleri içindeki oranını arttırmaktır. Örnek olarak bu yılın başında alınan tedbirlerin bir kısmı da devletin vasıtasız vergi gelirlerinin arttırılması amacını gütmekte ise de, sadece vergi oranlarının arttırılmasıyla bu alanda başarıya ulaşılabileceği şüphelidir. Bu alanda gerçekleştirilmesi gereken amaç, yürürlükte bulunan vergi hallerine uygun gerçek miktarlarda verginin tahsil edilebilmesini sağlayacak tedbirlerin alınması olmalıdır.

Ayrıca, bu tedbirlerin alınmaması, vasıtasız vergilerde de büyük bir adaletsizliğin ortaya çıkmasına sebep olmakta, vasıtasız vergisini eksiksiz ödeyenler, ya da ödemek zorunda bulunanlar cezalandırılmaktadır.

Rakamlar bu adaletsizliğin, geliri değişmeyen halk çoğunluğunu daha ağır şekilde etkileyen vasıtalı vergiler oranının yüksek olması, ondan sonra da vasıtasız vergilerin, yüksek oranının bu halk grubundan sağlanması suretile, zaman içinde arttığını göstermektedir (TABLO: I).

TABLO I

Son Üç Yıldaki Devlet Gelirleri Grupları ve Toplam Oranları

Yıllar	Vasıtasız Vergiler	Devlet Gelirleri Toplamına Oranı (%)	Vasıtalı Vergiler	%	Diğer Gelirler	%	Gelir Bütçesi Toplamı	
	(Milyon Tl.)	(Milyon Tl.)	(Milyon Tl.)		Milyon Tl.		Milyon Tl.	%
1965	3408	26,4	6886	53,3	2615	20,3	12909	100
1966	4196	27,8	8267	54,8	2616	17,4	15079	100
1967	5077	28,1	9818	54,2	3213	17,7	18108	—

Kaynak : Devlet Gelirleri Bülteni, Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı : 21, 1969.

Bu rakamlara göre vergi gelirleri içinde vasıtalı vergilerin payı, yıllar boyunca pek az değişmiştir:

Yıllar	Vasıtasız Vergilerin Payı (%)	Vasıtalı Vergilerin toplamı (%)	Vergi Gelirleri Payı (%)
1965	33,1	66,9	100,0
1966	33,6	66,4	100,0
1967	34,2	65,8	100,0

Bu değişiminin, özellikle gıda maddeleri fiyat artışlarıyla birlikte incelenmesi, bu alandaki adaletsizliğin zaman içinde arttığı sonucunu kabul etmeyi gerektirir. 1965 - 1967 yılları arasındaki fiyat seviyesi artışı % 13 civarındadır (1). Eğer vasıtalı vergiler, düşük gelirler bakımından daha ağır bir vergi ise, bu durum modern sosyal vergileme ilkelerine uymamaktadır. Vasıtalı vergilerin, düşük gelirleri daha yüksek oranda, diğer deyişle daha ağır bir şekilde etkileyerek, gelir dağılımındaki adaletsizliği artırır yönde etkili olduğu artık tecrübe ile tesbit edilmiş gerçeklerdendir. Milli Gelirin % 33 ünün, çalışan nüfusun % 70'i (2) tarafından elde edildiği tartışmasız kabul edilmesi gereken gerçeklerimizdendir. Düşük gelirleri daha da düşürmek şeklindeki kaçınılmaz özelliğini hafifletmek amacıyla yaratılmış ve uygulanmış Gelir Vergileri vasıtasız vergileme sisteminin dahi, Yurdumuzda gelir dağılımındaki adaletsizliği artırır yönde olmasının uzun vadeli kötü sonuçlarını ortaya koymaya çalışarak, yurdumuzdaki düşük gelirlerdeki nüfus yoğunlaşmasını uzun sürede önleyecek vasıtasız vergileme usullerinde yapılması gerekli değişiklikleri tesbit etmektedir.

Vasıtasız vergilerin dağılımında gerçekten son derecede zararlı ve iyi niyetliyi cezalandıran bir düzen yürürlükte. T.C. Maliye Bakanlığı Devlet Gelirleri Bülteni'nde belirtildiğine göre, Gelir ve Kurumlar, Bina Savunma, Veraset ve İntikâl, Motorlu Kara Taşıtları Vergilerinden ibaret olan

1) İstanbul Ticaret Odası Genel Geçim İndeksine göre.

2) Oranlar, T. Odalar Birliği 1969 İktisadi Raporunun 25 inci sayfasındaki 1968 yılı rakamlarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

vasitasız vergiler grubundan 1967 yılında TL. 5080 milyon tahakkuk etmiş, bunun TL. 4907 milyonu fiilen tahsil edilmiştir. Toplam tahsilâtın, % 80'ini teşkil eden Gelir Vergisi tahsilâtının (TL. 3861 milyon) % 55'i (TL. 1935 milyon) muhtasar beyannameye giren hizmetliler tarafından ödenmektedir! Hizmetlilerin millî gelirden aldıkları payı yayımlanan istatistiklerden çıkarılabilecektir. Türkiye'deki İktisadî Devlet Teşekkülleri, Özel İdareler ve devlete bağlı bütün kuruluşlarda ödenen ücret, yevmiye ve ödeneğin tutarı, 5 milyarın altındadır. (1968'de TL. 4.628 734 685'tir) Bu tutardaki ücretler, 783.000 hizmetliye ödenmektedir (1). Özel teşebbüs işletmelerinde çalışanlar sayısının 1968'de 650 bin civarında olduğu tahmin edilmiştir (2). Ortalama olarak günde TL. 20 lira (3) üzerinden özel teşebbüs işletmelerinde ödenen ücretlerin yıllık tutarının da TL. 5 milyar civarında olacağı tahmin edilebilir. Bu rakamlara göre bu hizmetliler, Millî Gelirden en fazla % 10 pay almakta iken gelir vergisinin % 55,ini ödemektedirler. Bu yaklaşık hesaplama dahi, vasitasız vergilemede yürürlükte bulunan adaletsizliği açıkça belirtecek özelliktedir.

Maliye Bakanlığının «Türkiye'de Vergi Yüğü» adlı yayınında, meselelerin bu yönüne ışık tutacak bilgi bulunamamış (4), sonunda bu türlü bir yaklaşık hesaplama başvurulmuştur. Durumu iyice aydınlatmak, Maliye Bakanlığının açık sorumluluğudur (5).

Vasitasız vergilemedeki bu adaletsizlik düzelmelidir. Bu düzeltmenin yapılabilmesi için çeşitli yollar vardır. Bu yolların en etkililerinden biri, ücretlileri vergilemede asgarî geçim indirimi hadlerinin yükseltilmesi, ikincisi vergi tahsilâtı ve kontrolü usullerinin daha etkili hale getirilmesidir.

- 1) Maliye Bakanlığın'dan özel surette sağlanabilen bilgilerdir.
- 2) İstanbul Sanayi Odasının tahminidir ve Türkiye'de emekle geçim sağlayan hizmetlilerin küçük bir oranını temsil etmektedir. Türkiye'de emekle geçim sağlayanlar sayısının yukarıdaki rakamların temsil ettiği 1,5 milyon (783.00/650.000) çok üstünde olduğu muhakkaktır. 15-64 yaş arasındaki Türkiye faal nüfusu 1965'te 17 milyon civarındadır. Kendi işinde çalışan, emeği karşılığında nakdi ücret almayan ve sosyal sigorta kapsamı dışında kalan milyonlarca emekçi, bu hesaplamaların dışında kalmaktadır. Ancak, yukarıda hesaba katılan gelir vergisi miktarı ile bu vergi miktarına esas teşkil eden ücret gelirleri, birbiriyle karşılaştırılabilir özelliktedir.
- 3) Devlet işletmelerinde ödenen ücretlerin hizmetli başına günde TL. 17 tuttuğu yukarıdaki rakamlardan hesaplanmıştır. Asgarî ücretlerin üst sınırının TL. 19,5/güne henüz çıkarıldığı ülkemizde, yukarıdaki gündelik rakamının yüksek olduğu öne sürülebilir.
- 4) Türkiye'de Vergi Yüğü, T.C. Maliye Bakanlığı, 1968, Ankara.
- 5) Cumhuriyet Gazetesinin 9-11 Aralık 1968 sayılarında yayınlanan Bülent Dikmender'in incelemesinde aynı sonuca götürülen benzer oranlar vardır.

Asgari Geçim İndiriminin Yükseltilmesi Meselesi :

Ülkemizde yürürlükte bulunan asgari geçim hadleri, 87 Sayılı Gelirler Genel Tebliğindeki usûl ve hadlere göre yapılmaktadır. Tablo 2, bu hadleri ve ücretlilerde vergilemenin başlama noktalarını göstermektedir. Asgari geçim için ayda TL. 1500'ün gerekli görüldüğü bir ülkede, bu haddin altındaki her türlü gelirin vergileme dışı bırakılması öne sürülebilir. Ancak, böyle bir uygulamanın, vergi gelirlerini çok azaltacağı için kısa sürede gerçekleşmesi de imkân dışıdır. Ancak, hiç olmazsa ücretten başka geliri olmayan halkın, daha yüksek bir indirim hakkı olacağı da kabul edilmelidir. İndirim hadlerinin kısa zamanda yükseltilebileceği seviyeler, Tablo 2'nin son sütununda gösterilmektedir. Bu tablo uygulamaya konduğu takdirde, ortaya çıkabilecek vergi kaybının muhtemel olan en yüksek seviyesi, aşağıda bu amaçla yaptığımız yaklaşık hesaplama ile verilecektir (1).

TABLO II

Yürürlükte Bulunan 87 Sayılı Gelirler Genel Tebliğine Göre Ücretliler En-az Geçim İndirim Aylık Hadleri ve Teklif Edilen Yeni Hadler

Mükellef grupları	Vergilemenin		Teklif edilen İndirim Hadleri
	Başlangıç Noktasındaki Aylık Gelir Seviyesi	Yürürlükteki İndirim Hadleri	
Bekâr	TL. 306	300	500
Çocuksuz, evli	396	390	590
1. Çocuklu, evli	456	450	650
2. Çocuklu, evli	516	510	710
3. Çocuklu, evli	576	570	770
4. Çocuklu, evli	631	630	830
5. ve daha fazla çocuklu, evli	691	690	890

Tablo 2 nin son sütununda büyük mükellef gruplarına, ayda TL. 200 lık bir indirimin eklenmesi teklif edilmektedir. Gelir Vergisi Kanununun 30.12.1967 tarih ve 980 sayılı kanunla değiştirilen 31 inci maddesinde tesbit edilen usule göre, indirim artışı sebebiyle ortaya çıkacak Hazinesinin vergi kaybı, ücrete uygulanan vergi oranında olacaktır. Yukardaki yaklaşık hesap-

- 1) Bu konuda daha güvenilir hesaplamalara dayanarak olabilecek rakamları çok aradık. Özel olarak Maliye Bakanlığına yazılı başvurmada bulunduk; Ankara'ya gittiğimizde şahsen yetkililerle görüştük. Toplayabildiğimiz bilgiler burada verdiklerimizden ibarettir. Ücret seviyelerine göre, ücretlerin ve bunların üzerinden ödenen gelir vergilerinin seviyeleri, düzenli bir şekilde tesbit edilmemekte ve yayınlanmamaktadır. Bu büyük bir eksiklik ve tamamlanmalıdır. Aksi halde hükümlerimiz, yaklaşık rakamlara dayanmak zorundadır; meseleye ilgisiz kalmak imkânı yoktur.

lamada, hizmetlilere ödenen ücretler TL. 10 milyar tutarında, bu ücretlerden tahsil edilen gelir vergileri TL. 2 milyar civarındadır. Ortalama vergi oranı, % 20 dir. Ayda iki yüz liranın % 20 den vergisi, TL. 40 liradır. Teklif edilen indirim hadlerine ve bu rakamlara göre Hazinesin vergi kaybı, yılda yaklaşık olarak TL. 700 milyon civarında olacaktır (1). TL. 700 milyon, 1968 de ödenmiş olan gelir vergisi toplamının % 18 i gibi yüksek bir orandır ve böyle bir gelir kaybına, yüksek açıklı devlet bütçelerimizin dayanamayacağı öne sürülebilir.

Ancak, bu şekilde hesaplanan rakamda büyük bir hata payı vardır, ve güvenilir rakamlar elde olmadan bu hata payını ölçmeye imkân yoktur. Hata, şu sebeplerle çok büyüktür.

1. Hizmetlileri, esas itibariyle düşük ücret seviyelerinde yoğunlaşmıştır ve küçük ücret seviyelerinde vergileme oranları % 10'a kadar düşmektedir. Yukardaki hesaplamada % 10 gibi bir ortalama oran kullanılsa, maliyenin muhtemel kaybı, yarı yarıya azalacaktır. Maliye Bakanlığında sağladığımız rakamlara göre, devlet sektöründe çalışanların % 90'ı TL. 1100'nin altında aylık, ya da ücret almaktadır. Bu bakımdan vergi kaybının yaklaşık olarak TL. 300 milyon civarında olacağı, daha büyük bir ihtimaldir. Bu sonuncu rakam da önemli bir gelir kaybını temsil etmektedir ve hemen gerçekleştirilmesi kolay olamaz. Ancak, böyle de olsa bu hedef gerçekleştirilmeli ve gelir vergisi hasılatını arttırmanın daha etkili ve âdil yolları bulunarak, ücretlilerin vergilendirilmesindeki katmerli adaletsizlik ortadan kaldırılmalıdır.

2. Yine aynı sebeplerle, özel sektörde ödenen ücretlerin hesaplanmasında kullanılan TL. 20 seviyesindeki günlük ücret ortalaması, yüksektir. Kamu işletmelerinde bulduğumuz ortalama (TL. 17/gün), hizmetlilere yapılan bütün ödemeleri kapsamaktadır ve kamu sektöründe çalışanlara daha yüksek sosyal yardımlar yapıldığı tesbit edilmiştir. Bu ortalamasının TL. 10 - 15 gibi seviyelere indirilmesi, yukardaki Hazine kaybı rakamını önemli ölçüde azaltacaktır.

Ancak, kayıp yüksek de olsa, bu hedef, zaman içinde elde edilmelidir. Çünkü gerçekten vasitasız vergileri arttırmanın daha âdil ve çok daha verimli yolları vardır.

Konu ile ilgili araştırmalar ve Kalkınma Plânlarıyla yıllık programlarda yapılacak açıklamalarda belirtildiğine nazaran, vasitasız vergi gelirlerindeki düşüklüğün temel sebeplerinden biri, vergi oranlarındaki düşüklükten ziyade, yürürlükte bulunan oranların gerektirdiği vergi miktarlarının toplama-

1) Hesaplamanın ayrıntıları şöyledir: Yukarda verilen rakamlara göre TL. 10 milyarlık ücret geliri yaklaşık olarak 1,5 milyon hizmetli tarafından elde edilmektedir. $1,5 \text{ milyon} \times \text{TL.}40 \times 12 = 720 \text{ milyon}$.

namamakta olmalıdır; diğer deyişle, vasitasız vergilerin toplama usulleri yetersizdir.

Temel sebep bu olunca, uygulanacak tedbirlerin, bu sebebi ortadan kaldırma anıncasını götürmesi gerekir. Bu alanda, Maliye Bakanlığı tarafından genellikle söylenen, vergi inceleme ve kontrol uzmanlarının yetersiz sayıda olması sebebiyle, gelir ve kurumlar vergisi beyannamelerinin % 3 ünden fazla bir kısmının incelenememekte olmasıdır. Son yıllarda pek etkisi kalmamış servet beyanı ve vergilerin açıklanması usulleri de vasitasız vergi gelirlerinin devlet gelirleri içindeki payında bir artış yaratamamıştır. Ayrıca, zaman zaman Maliye Bakanlığında «bütün mükellefler vergi kaçırıyor» gibi, ya da buna benzer açıklamaları da bu tedbirlere eklemek gerekir.

Uygulama sonuçları, bu tedbirlerin pek etkili olmadığını göstermektedir. Bu konuda en ileri metodları uygulayan A.B.D. de dahi, beyannamelerin değil ama, gelir vergisi mükelleflerinin ancak yılda % 2 si kadar bir kısmı incelenmektedir. Fakat A.B.D. vergi inceleme uzmanları, bir mükellefi incelediler mi, mükellefin kedisine insan adı koymak suretiyle, çocuğu gibi beyannamede göstererek en az geçim indiriminden yararlandığını da tesbit edebilmekte ve bu tesbit yapıldıktan sonra, durum, ayrıntılarıyla basın yoluyla yayınlanmaktadır. Orada Maliye Bakanları, «bütün mükellefler vergi kaçırıyor» diye bir beyanat verse istifaya zorlanır, ama, delilleriyle her yıl bütün vergi kaçırıcılar tek tek yayın organlarında halkın gözü önüne çıkarılmaktadır. Yine o ülkede, (hattâ günümüzün Milliyetçi Çin'inde bile) her vergi mükellefi eksiksiz açıklamalara dayanarak kendi beyannamesini doldurabilmekte ve vergisini dilediği bankaya, ya da mektup zarfı içinde yollayacağı çekle ödeyebilmektedir. Bizde olduğu gibi beyannamesini ücretle başkasına doldurtma, vergi dairesinde uzun kuyruklarda sıra bekleme güçlükleri yoktur. Yine o ülkede, güçlü bir muhasebe uzmanlığı serbest mesleğine mensup bağımsız denetçiler tarafından, hemen bütün işletmelerin bilânço ve kâr-zarar hesapları doğruluk ve muhasebe prensiplerine uygunluk bakımından tasdik edilmekte, Maliye Bakanlığı, ve daha da önemlisi bütün bankalar, bu bağımsız denetçilerden biri tarafından tasdik edilmemiş bilânço ve kâr-zarar hesaplarını kabul etmemektedirler.

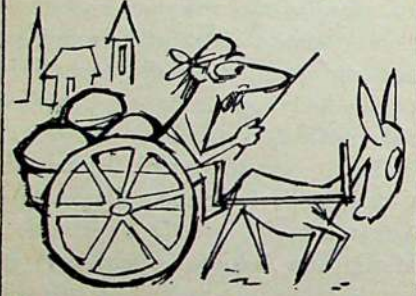
Vasitasız vergileri arttırma amacıyla alınacak tedbirler, bu tecrübeler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu konuda önemli ve etkili olan, vergi ödeyenden ziyade, belirli edillerle ödemeye belirli kişi veya kurumun teşhir edilmesi, vasitasız vergilerin kapsamının genişletilmesi, vergisini ödemeye hazır olan mükellefin parayı kolayca ödemesinin sağlanması olmalıdır.

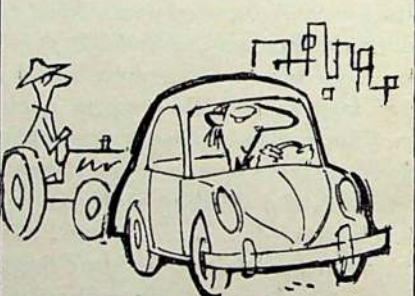
Taşıma ve nakliyat ilk çağdan beri bir problemdir

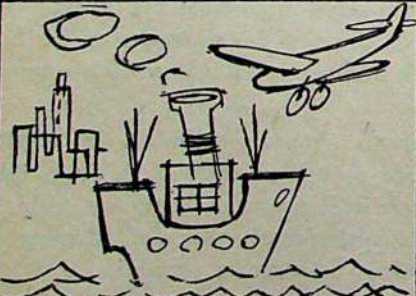
İnsanoğlu bu işin kolayını bulmak için uğraştı

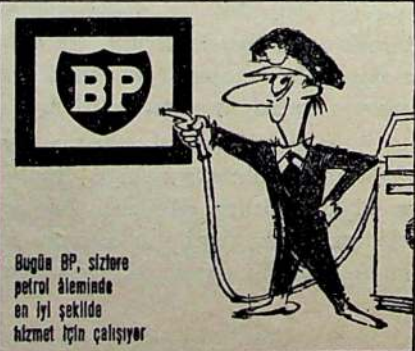
İlk iş olarak tekerleği keşfetti ve biraz rahattı

Sonra petrol bulundu motorlu vasıtalar sokakları doldurdu

Petrol her türlü nakil vasıtalarına hayat vermiş!

Bugün BP, sizlere petrol alanında en iyi şekilde hizmet için çalışıyor

İSİS ORGANİZASYON • 49 40 05

(Basın Organizasyon : 69 - 282)

İŞLETMELERDE EKSİK ÖZ VARLIKLARLA ÇALIŞMA

Dr. Cevat SARIKAMIŞ

Bir firmanın ticarî veya sınaî faaliyete başlaması ve bu faaliyeti edinmiş olduğu amaca doğru yürütmesi kısa ve uzun vadede nakde dönüşecek çeşitli aktif yatırımları yapması ile gerçekleşir. Bu çeşitli aktif yatırımların amaca hizmet eder yön ve miktarlarda olması yanında yatırımların kaynaklarının da amacın gerçekleştirilmesini sağlayıcı nitelikte seçilmesi başarıya ulaşmayı kolaylaştırır. Aktif kalemlerine yapılan yatırımların kaynakları borçlanma ve öz varlık olmak üzere iki grupta toplanır. İşletmenin finansal bünyesini oluşturan bu iki grup kaynağın dengeli seçimi ve kullanılması finansal bünyenin sıhhatinin sigortasıdır. Öz varlık kaynağının borç kaynağına oranla az olması eksik öz varlıkla çalışmanın var olduğuna işarettir. Eksik öz varlıkla çalışma işletme yöneticilerine çeşitli sıkıntılar verebilir ve firmanın kârlı olmasına rağmen mecburi bir tasfiyeye uğraması sonucunu dahil ortaya çıkarabilir. Sıkıntıların en başta gelenleri, kronik nakit sıkıntısı, borç ödeme gücünün zayıflığı ve borçlanma yolu ile fon tedarik etmenin çok güç ve pahalı olmasıdır. Buna rağmen öz varlık randımanını çok yükselttiği için eksik öz varlıkla çalışma işletme yöneticilerini çeker ve firmanın felâkete sürüklenmesini bir bakıma hızlandırır da.

Eksik Öz Varlıkla Çalışma Nedenleri :

İşletmelerin eksik öz varlıkla çalışma durumunda olmalarının çeşitli nedenleri vardır. Bu durumda çalışma daha işletme kurulurken bünyevî olarak ortaya çıkabileceği gibi faaliyetlere bağlı olarak da yavaş veya hızlı bir şekilde kendisini gösterir. Hastalığın tedavi edilip işletmenin finansal bünyesinin sıhate kavuşturulabilmesi için alınması gerekli tedbirler, nedenlerin iyi belirlenmesine bağlıdır.

a) Kuruluş döneminde ortaya çıkan eksik öz varlıkla çalışma şu nedenlere bağlı olabilir:

1. Sabit yatırımlar ve çalışma sermayesi ihtiyacı yanlış hesap edilmiş veya uygulama hesaplamaya uymamıştır. Projeler hazırlanırken dengeli bir finansal bünye öngörülmüş olmasına rağmen yatırımın gerçekleştirilip işletmenin çalışmaya başlamasına kadar geçen dönemde hesaplamalardan daha

çok yatırım yapmak zorunlu olmuş, ek fonlar borçlanma yolu ile tedarik edilerek finansal bünyenin dengesi bozulmuştur.

2. Kuruluş ön çalışmaları yapılırken yatırım ihtiyacı kabaca hesaplanmış, işletmeye ayrılacak öz varlığın az olmasına rağmen yatırımın büyük çapta borçla finanse edilmesinin büyük bir kusur olmayacağı düşünülmüştür.

Yukarıda sıralanan iki neden uygulamada kendisini çoğunlukla hissettirmektedir. Değişen fiat seviyelerinin sabit aktif yatırımını toplam olarak ön görülenin çok üzerine çıkarması yanında hesaplamaların detaylı ve sıhhatli yapılması, çoğunlukla bazı çalışma sermayesi kalemlerinin hesaplama sokulmaması da çalışmaya başlamanın ilk günlerinde ek finansman ihtiyacını ortaya çıkarır. Eksik öz varlıkla çalışmayı peşinen kabul ederek öz varlık - borç oranını borç lehine bozacak genişlikte yatırıma girişmek te bünyevî bir finansal hastalık olarak daha doğuşta işletmeyi kısıkaçları arasına alır. Birinci neden kurucuların bazı hususları hesaba katmamaları sureti ile hatalı hareket etmelerine bağlı olarak ortaya çıktığı halde ikinci neden daha öz varlık yatırımı ile daha geniş işe girip öz varlık randımanını çok yüksek tutma arzusu gibi tehlikeli bir ihtirasın sonucu olarak ortaya çıkar. Bunun için birinci nedene bağlı eksik öz varlıkla çalışma, yöneticilerin bunu hisseder etmez tedbirler alma arzusuna sahip olabilecekleri umudunu uyandırabildiği için tedavisi daha kolay bir sarsıntı yaratır. İkinci nedene bağlı hastalık, yöneticilerin iradeleri sonucu kendisini gösterdiği için ancak onların tehlikeli sezip tedbirler alma arzusu duymaları ile tedavi edilebilir. Bu ise genellikle çok zor ve sonu hüsrarla biten bir macera havası taşır.

b) Çalışma döneminde ortaya çıkan eksik öz varlıkla çalışma şu nedenlere bağlı olabilir:

1. İşletmenin mal ve hizmetlerine aşırı talep doğması sonucu faaliyet hacmi sür'atle genişlemiş, ek yatırımlar ve çalışma sermayesine duyulan ihtiyaç borçla finanse edilmiştir.

2. İşletme çeşitli nedenlere bağlı olarak kronik bir zarar etme tablosu içine düşmüştür. Yıllardan beri devam edegelen zararlar öz varlık - borç dengesini bozarak işletmeyi eksik öz varlıkla çalışma durumuna düşürmüştür.

3. İşletmenin aktif kalemlerine yapılan yatırımlar kontrolsüzlük, özenli yatırımlara girişme veya spekülâtif gayelerle yatırım yapma sonucu normalin üzerine çıkmış; ihtiyaç duyulan fonlar borçla tedarik edildiği için eksik öz varlıkla çalışma durumu ortaya çıkmıştır.

Yukarıda üç madde halinde verilen nedenler teker teker etkili olabildikleri gibi hep birlikte de etkili olmak sureti ile karışık bir tablo ortaya koyabilirler. Keza ek yatırım ve/veya çalışma sermayesi ihtiyacına rağmen işletme yöneticileri bu ihtiyacı öz varlıkla finanse etme yolunu seçmediği gibi

her yıl kâr payı dağıtma sureti ile dış kaynaklardan sağlanacak fon ihtiyacını daha da artırabilirler.

Eksik Öz Varlıkla Çalışmanın Göstergeleri :

Bir işletmenin eksik öz varlıkla çalıştığını ortaya koyan en önemli araç toplam borçlar/öz varlık oranıdır. Bu oranın, konu işletmenin ait olduğu iş dalındaki genellemeye nazaran yüksek olması o firmanın eksik öz varlıkla çalıştığının işaretidir. Öz varlık genel anlamda borçların geri ödenmesinin bir garantisi olduğuna göre oranın her halde % 100'ün üzerine pek çıkmaması gerekir. Şüphesiz daha düşük bir oran daha sıhhatli bir finansal bünyenin var olduğunu gösterir. Borçlar ve öz varlık toplamları aktif toplamının defter değerine göre hesap edildikleri için aktiflerin piyasa değerinin defter değerinden yüksek olduğu vak'alarda borçlar-öz varlık oranının % 100'ün üzerinde olması firmanın finansal gücünün pek zayıf olmadığına delâlet edebilir. Böyle bir durumda firmanın eksik öz varlıkla çalışmadığı düşünülebilir. Ancak eksik öz varlıkla çalışma yalnızca işletmenin tasfiyesi halinde borçlarının tamamını geri ödemeye yeter garantiyi verecek büyüklükte öz varlığa sahip olmama olarak anlaşılmalıdır. İşletmenin aktif kalemlerinin piyasa değeri defter değerlerinin çok üzerinde olabilir ve toplam borçlar toplam öz varlığın üzerinde olduğu halde tasfiye borçların ödenmesine yeterden daha çok nakit yaratabilir. Yani işletmenin borçları ile piyasa değeri ile hesaplanan öz varlığı arasındaki oran normal olabilir. Fakat işletmenin öz varlığı az olduğu ve buna bağlı bulunarak eksik net çalışma sermayesi ile çalışıldığı için işletme zayıf bir finansal bünyeye sahip olacaktır. Bu vak'ayı bir örnekle açıklayalım. Eksik öz varlıkla çalıştığına inanılan firmanın bilançosunun aşağıdaki gibi olduğu var sayılsın:

Bilanço

Cari aktif toplamı	250.000	Cari pasif toplamı	200.000
Sabit aktif toplamı (net)	450.000	Uzun vadeli borçlar	250.000
Diğer aktifler	50.000	Öz varlık	300.000
Toplam	750.000	Toplam	750.000

Yukarıdaki bilançoda borçlar - öz varlık oranı % 150 dir. O iş dalında normal oranın % 100 olduğu var sayılan konu aldığımız işletmenin finansal bünyesinin zayıf ve öz varlığının olması gerekenden az olduğu sonucu çıkarılır. İşletmenin sabit aktiflerinin piyasa değerinin 500.000 TL. olduğu ve tasfiye halinde cari ve diğer aktiflerin 250.000 TL. ya nakde çevrilebileceği biliniyorsa borçların zorunlu bir tasfiyede tamamen geri ödenebileceği bulunur. Şu hale göre eksik öz varlıkla çalışma büyük önem taşımaz gibi görünür.

Fakat çalışan bir işletme olarak ele alındığında firmanın nakit sıkıntısı çekmesi büyük ihtimal dahilindedir. Zira 250.000 TL. lık cari aktiflere rağmen 200.000 TL. lık cari borçlar vardır, yani işletmenin cari oranı çok düşüktür. Konu işletmenin faaliyetleri için gerekli nakdi zor elde etmekte olması herhalde tasfiye halinde borçlarının tamamını geri ödeyebilme yeteneğinden daha büyük önem taşır. Burada şöyle bir soru hatıra gelebilir: Örnek alınan işletmenin cari borçları 200.000 TL. yerine 100.000 TL. ve uzun vadeli borçları 350.000 TL. olsa idi yüksek bir borçluluk oranına rağmen işletmenin cari finansal bünyesi kuvvetli olacaktı. Aktiflerin piyasa değeri de borçları ödeyebilecek miktarda olduğuna göre firmanın % 150 borçluluk oranına rağmen eksik öz varlıkla çalıştığı söylenebilir mi? Soruya, görünüşe göre, hayır cevabını vermek gerekir. Ancak, 350.000 TL. lık uzun vadeli borcun taksitlerinin geri ödenme kaynağı firmanın kârlılığı ve iş şartlarının iyi olmasıdır. Yüksek borç oranına sahip bu firmanın kötü iş şartlarının geçerli olduğu bir dönemi tehlikesizce atlatabilmesi çok zor ve hattâ imkânsızdır. O halde eksik öz varlıkla çalışma daima bir tehlike işareti olarak yöneticilerin karşısında duracak, sıkıntılı dönemlerde problemlerin daha zor çözümlenmesi sonucunu verecektir. Buna ek olarak yüksek borçluluk kreditorlerin açtıkları krediler için garantiler istemeleri ve bazı şartları empoze etmeleri nedeni ile yöneticilerin kararlar alırken istenilmeyen sınırlar içinde kalmalarını zorunlu kılacaktır.

Eksik öz varlıkla çalışmanın ikinci bir işareti öz varlığın dönme çabukluğunun yüksekliğidir. Bu çabukluk oranı net satışların öz varlığa bölünmesi ile bulunur. Gerçek vak'alarda dönme çabukluğunun yüksekliği cari oranın düşüklüğü, yani nakit sıkıntısı çekilmesi ile bir arada kendisini gösterebilir. Bununla beraber eksik öz varlıkla çalışma her zaman dönme çabukluğunun yüksek olması sonucunu vermiyebilir. Nitekim, öz varlığı normalin altında olan bir işletme tam kapasite ile çalışmıyorsa, yani satış hacmi olmasa gerekenin altında ise, borçlar - öz varlık oranının yüksek olmasına karşılık net satışlar - öz varlık oranı pek yüksek olmayacaktır. Bu nedenle, öz varlığın dönme çabukluğunun yüksek olmaması her zaman normal bir öz varlığa sahip olmanın işareti olamaz.

Eksik Öz Varlıkla Çalışma Nedenlerinin Bulunması :

Eksik öz varlıkla çalışma durumunun bulunup bulunmadığı borçlar - öz varlık ve öz varlığın dönme çabukluğu oranlarının tetkiki ile anlaşılır. Ancak, bu oranlar böyle bir durumun var oluş nedenlerini ortaya koyamazlar. Nedenlerin bulunması için diğer bazı oranların hesaplanması gerekir. Analizde kullanılacak oranlar cari oran, alacakların ortalama tahsil süresi, stokların dönme çabukluğu, maddi sabit aktifler - maddi öz varlık ve net kâr - satışlar oranlarıdır.

Diğer oranlar normal ölçüler içinde oldukları halde alacakların ortalama tahsil süresi ile stokların dönme çabukluğunun teker teker veya hep birlikte normal üstü olmaları yüksek bir borçluluk oranı ile bir arada ortaya çıkmışsa firma alacaklara ve stoklara gerekenden çok yatırım yapma sonucu ihtiyaç duyduğu ek fonları borçla elde etmiş demektir. Şu halde eksik öz varlıkla çalışmanın nedeni bazı cari aktif kalemlerine aşırı yatırım yapmadır.

Alacakların ortalama tahsil süresinin, stokların dönme çabukluğunun ve diğer cari aktif yatırımlarının normal olmalarına rağmen cari oranın düşüklüğü ve borçlar-öz varlık oranının yüksekliği geçen yıllara ve endüstri ortalamasına kıyasla öz varlığın dönme çabukluğunun yüksekliği ile bir arada var olmuşsa eksik öz varlıkla çalışmanın nedenini artan satışlara veya öz varlığın çeşitli nedenlerle azalmasına bağlamak gerekir. Artan satışlar ek çalışma sermayesi ihtiyacı doğurmuş ve bu ihtiyaç borçla finanse edildiği için borçluluk dengesi bozulmuş olabilir. Böyle bir durumun bulunup bulunmadığı birbirini ardı sıra gelen yıllara ait satışların gidiş trendine bakmakla anlaşılabilir. Eğer satışlarda yıldan yıla bir artış varsa hastalığın nedeni burada yatıyor demektir. Net kâr - satışlar oranının negatif olması, yani işletmenin zarar etmesi halinde, eğer zarar etme yıllardan beri süregelmiş ise, borçluluk oranının yüksek olma nedeni zararların öz varlığı azaltmasında aranacaktır.

Artan satışların gerektirdiği ek çalışma sermayesi kısa vadeli kredi yerine vadeli kredi ile finanse edilmiş de olabilir. Bu durumda cari oran düşmediği halde borçlar - öz varlık oranı artan ve öz varlığın dönme çabukluğu yükselir. Yani cari finansal bünyede bir zayıflama olmadığı halde eksik öz varlıkla çalışma ortaya çıkmış olur.

Satışların artması yeni sabit aktif yatırımlar ile gerçekleştirilebilmiş ise öz varlığın dönme çabukluğuna ek olarak sabit aktifler - öz varlık oranı da yükselmiş olacaktır. Çünkü ek yatırım için gerekli fonlar da ek çalışma sermayesi fonları gibi borçla tedarik edilmiştir. O halde eksik öz varlıkla çalışmayı gerektiren nedenler araştırılırken sabit aktifler - öz varlık oranına da bakmak yerinde olur.

Satışlar ve cari ve sabit aktif yatırımlarında yıllar boyu artma olmadığı halde borçlar - öz varlık oranının yüksek olduğu bir vak'ada akla gelen ilk ihtimal işletmenin eksik öz varlıkla faaliyete geçmiş olması olmalıdır. Başlangıçta öz varlıkla faaliyete, geçme durumu varsa bunun kasten böyle olup olmadığı yönetici veya işletme sahipleri ile yapılacak konuşma sonucu ortaya çıkarılabilir. Eğer maddi sabit aktifler - maddi öz varlık oranı aynı iş dalındaki işletmelere kıyasla yüksekse bunun nedenleri araştırılmalıdır. Sabit aktifler emsallerinden pahalıya elde edilmiş olabileceği gibi, özenti veya spekülâtif yatırımlar da yapılmış olabilir.

Son olarak işletmenin yıllar itibari ile kârlılık (net kâr - satışlar) oranı

ve kâr payı dağıtma durumu ele alınabilir. Yıllar boyu zarar eden veya yıllık net kârından daha çok kâr payı dağıtan bir işletme azalan öz varlığını yeni sermaye fonları ile takviye etmemiş ise, yavaş yavaş eksik öz varlıkla çalışma durumuna düşmüş veya düşme yoluna girmiş olabilir.

Eksik Öz Varlıkla Çalışma Durumunun Ortadan Kaldırılma Yolları :

Uygulanacak tedavi metodunun eksik öz varlıkla çalışma durumunu yaratan neden veya nedenlere göre değişik olacağı açıktır. Genellikle şu tedavi metodlarının uygulanması sağlık verilebilir:

a. Kuruluşa bağlı eksik öz varlıkla çalışma durumu: En kestirme tedavi metodu, şüphesiz öz varlığı sermaye artırımı yolu ile takviye etmektir. Yeni ortak almanın sakıncalı bulunması, öz sermaye artırımının imkânsızlığı gibi nedenlere bağlı olarak bu metodun uygulamaya konulamadığı durumlarda:

1) Maliyetlerin sabitlik oranının yüksek olmaması halinde satış hacmini daraltıp çalışma sermayesi ihtiyacını azaltmak ve serbest kalan fonlarla borçların bir kısmını ödemek yerinde bir tedbir olur. Bu operasyon yapılırken bir taraftan da kârları işletmede bırakmak sureti ile öz varlığın artırılması basiretli bir davranıştır.

2) Satışların azaltılmasının işletmenin kârlılığını olumsuz yönde etkilemesinin kaçınılmaz olduğu vak'alarda satışları azaltmadan kârları işletmede bırakarak öz varlığı her yıl artırmak gerekir. Bu yapılırken satışların artmamasına, cari aktif yatırımlarının ve maliyetlerin sıkı kontrol altında tutulmasına özellikle dikkat edilmelidir. Hattâ alacakların ortalama tahsil müddetinin kısaltılması, stokların dönme çobukluğunun artırılması ve satılan mallar maliyeti ile faaliyet giderlerinin azaltılması yolları aranmalıdır. Bu tedbirler bir taraftan çalışma sermayesini azaltmak diğer taraftan ise kârları fazlaştırmak sureti ile borçlar - öz varlık oranının daha hızla normale dönmesini sağlarlar.

Kuruluşa ortaya çıkan eksiz öz varlıkla çalışma borçların çoğunlukla kısa vadeli oluşu ile bir arada var olmuşsa yukarıdaki tedbirlere ek olarak borçların bir kısmını vadeli borca çevirme yollarının aranıp bulunması, öz varlığın takviye edileceği yıllarda işletmenin fikiditesini düzenleterek yönetimin sıkıntılarını büyük çapta azaltabilir. Ancak büyük bir borç - öz varlık oranına sahip bir işletmenin uzun vadeli kredi bulma güçlükleri ile karşılaşacağı da hatırdan çıkarılmamalıdır.

b. Başlangıçta normal bir öz varlıkla çalışma söz konusu olduğu halde sonradan ortaya çıkan eksik öz varlıkla çalışma durumu: Böyle bir duru-

mun ortadan kaldırılması için alınacak tedbirler nedenlere bağılı olarak şunlar olabilir:

1) Artan satışların sonucu olarak borçlar - öz varlık dengesinin bozulması halinde en kesin tedavi öz varlığı sermaye artırımı yolu ile takviye etmektir. Bunun mümkün olmadığı hallerde satış hacmini azaltmak veya son yıl satış hacminde dondurmak, kâr payı dağıtımına son vermek sureti ile öz varlığı artırma yoluna gitmek uygulanabilecek tek tedavi çaresidir. Bu tedbire ek olarak vadesiz borçların bir kısmını vadeliye çevirmek, cari aktif yatırımlarını azaltıcı tedbirleri almak, net kârı artırıcı yollar arayıp bulmak da üzerinde durulması faydalı tedbirlerdir.

2) Kronik zararların sonucu dengenin bozulması halinde öz sermayeyi artırmaya ek olarak zararı doğuran nedenleri bulup ortadan kaldırmak gerekir. Zira zarar etme devam ettiği müddetçe işletmeye getirilen yeni sermaye fonları da eriyecek ve işletmenin ileride ortadan silinip gitmesi kaçınılmaz olacaktır.

3) Cari aktif yatırımlarının kontrol edilmemesi sonucu gereksiz artmalarına bağılı olarak borçlar - öz varlık dengesinin bozulması halinde özellikle alacaklar ve stokları sıkı kontrol altına alıp normal sınırlar içine sokmak hastalığın en doğru tedavisidir. Böyle bir durumda yatırımları kontrol etme yerine öz varlığı artırma işletme fonlarının ve sonuç olarak öz varlığın randımanını düşüreceği için tercih edilmemelidir.

Özenti veya spekülâtif yatırımlarına bağılı olarak eksik öz varlıkla çalışma ortaya çıkmışsa, bu yatırımları azaltmanın mümkün ve faydalı olup olmadığı araştırılmalıdır. Hali hazırda veya yakın gelecekte işletmeye yararlı olmayacağına inanılan bu çeşit yatırımların likide edilerek borçların bir kısmının geri ödenmesi konu işletmeyi hem nakit sıkıntısından kurtarır ve hem de kullanılan fonların randımanını artırır.

Sonuç :

Memleketimizde ticaret bankalarına kısa vadeli kredi almak için başvuran firmaların çoğunun yukarıda sıralanan nedenlerden birine veya birden çoğuna bağılı olarak eksik öz varlıkla çalıştıkları bir gerçektir. Ticaret bankalarının müşteri olamayan bir çok firmanın da aynı durumda olduğunu söylemek her halde yanlış olmaz. Eksik öz varlıkla çalışma normal zamanlarda işletmelere büyük bir sıkıntı vermiyebilirse de şu veya bu nedenle ortaya çıkan bir para ve kredi darlığı böyle bir çalışma içinde olan firmaları sarsar ve hattâ iflâsa dahi götürebilir. Nitekim son zamanlarda ortaya çıkmış olan para ve kredi darlığının bu kadar şiddetli hissedilmesinin nedenlerinden biri de, kanımızca, eksik öz varlıkla çalışma durumudur.

Gerek ticaret bankalarımızın gerek ise işletmelerin bu konu üzerinde hassaslıkla durmaları, nedenleri teşhis ederek gerekli tedbirlerin alınmasına yardımcı olmaları hem bankalarımızın hem firmaların ve hem de memleket ekonomisinin yararına olacaktır.

**Hayatınızın
her devresinde
huzur
ve güven**

çinde
olabilmeniz için...

tasarruflarınızı

AKBANK ta
toplayınız.

YENİ AKREDİTİF KUVERTÜR TEMİNİ SİSTEMİMİZ

Memduh GÜPGÜPOĞLU

Bilindiği üzere, geçtiğimiz Mayıs ayının ilk haftasındanberi memleketimizde ithalât işlemlerinde yeni bir akreditif kuvertür temini usulü uygulanmaktadır.

Bu yeni sistemin tatbikine başlanalı aradan bir kaç aylık zaman geçmiş olmakla beraber konu hâlâ aktüalitesini muhafaza etmekte, sisteme tamamiyle uyabilmek için bir taraftan gerek yurt içindeki bankalarımızda, gerek Türkiye'de muhabirleri bulunan yabancı bankalarda çalışmalar yapılmakta, gayret gösterilmekte ve temaslar devam etmekte, bir taraftan da memleketin ticarî ve malî çevrelerinde bu konu görüşülmektedir.

Bu itibarla bahis mevzuu yeni kuvertür temini sistemini, bizzat akreditif mekanizmasının malûm olan bir hayli komplike durumunu da gözönüne alarak ve aynı zamanda herhangi bir peşin kanaatten hareket etmeksizin objektif verilerden yararlanarak etrafiyle izah etmeyi faydalı bulmaktayız.

I. Yeni Sistemin Kuruluşu :

Yeni akreditif kuvertür temini sisteminin mesnedini 3 Mayıs 1969 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkındaki 17 sayılı karara ilişkin Seri VII No. 67 tebliğ teşkil etmektedir. Bu tebliğin yayınlanmasından evvel uzun yıllar süresince uygulanmış olan usule göre, Türkiye'de ithalât muamelelerine tavassuta yetkili kılınmış bulunan bankalar tarafından açılan akreditifler konusu dövizler, ilgili akreditif kuvertürünün Merkez Bankasına sağlanması ile birlikte derhal bu bankalar emrine verilmekteydi ve yetkili bankalar bu dövizleri hariçteki muhabirleri nezdinde çeşitli isimler altında açtırdıkları akreditif hesaplarında akreditifin ödenmesine kadar muhafaza etmekte idiler. Buna kuvertürün peşin gönderilmesi usulü adı verilmiştir.

67 sayılı tebliğ, Merkez Bankasına, temin etmiş olduğu kuvertürlerle ilgili akreditifler dolayısıyla kendi hesaplarından yapılacak ödemeleri, bu akreditiflerin vacibütlediye oldukları zaman yapmak hususunda hariçteki muhabirlerine talimat vermeğe yetkili kılmıştır.

İzahı lüzum yoktur ki sadece böyle bir yetki almak bunu otomatikman tatbik edebilmeyi tazammun etmez. Bu önemli hususu göz önünde tutarak, Merkez Bankası, daha önceden dünyanın bütün önemli merkezlerinde bulunan muhabirleri ile ön temaslar yapmış, meseleyi bu bankaların yetkililerine izah etmiş ve prensip mutabakatlarını alarak sistemi ondan sonra işletmeye başlamıştır.

67 sayılı tebliğin 3 Mayıs 1969 tarihinde yayınlanmasının akabinde de Merkez Bankası Genel Müdürlüğüne Şubelerine verilen talimat ve Türkiye'de ithalâta tavassuta yetkili bankalara yapılan tamim ile yeni sistemin uygulanmasına başlanmıştır.

Bu usûl halen serbest dolar ve diğer konvertibl dövizlerle yapılan muamelelerde tatbik edilmekte, iki taraflı anlaşmalı memleketlerden ödeme anlaşmalarına göre yapılacak ithalâta ait akreditiflerin kuvertürleri yine evvelce uygulanan usûle göre temin edilmektedir.

II. Sistemin Esası :

Memlekete mal ithali maksadı ile, Türkiye'de ithalât işlemlerine tavassuta yetkili bulunan bankalar tarafından hariçteki muhabirleri nezdinde açılacak akreditiflerin kuvertürü hâlen Merkez Bankasınınca aşağıda izah olduğu şekilde sağlanmaktadır.

a) Yetkili bankalar tarafından serbest dolar ve diğer konvertibl dövizler üzerinden açılacak akreditiflere ait ödemeler, bu akreditiflerin vacibütte diye olduğu zaman Merkez Bankasının hariçteki muhabirlerinde bulunan hesaplarından yapılmaktadır. Bu hususu başka şekilde şöyle de izah mümkündür: Yetkili bankalar tarafından açılacak akreditifler konusu serbest dövizler, evvelce yapıldığının aksine olarak, akreditif kuvertürü verilir verilmez Merkez Bankasının hariçteki muhabirlerinde tesis etmiş olduğu hesaplardan yetkili bankaların hesaplarına intikâl ettirilmemekte, yani akreditifi açan bankaların bu maksatla hariçte açacakları bir hesaba alacak kaydolunmamaktadır. Kuvertürler, ileride izah edeceğimiz veçhile, kısmen veya tamamen ödeme anına kadar Merkez Bankası hesaplarında kalmaktadır.

Merkez Bankasının vereceği akreditif kuvertür talimatları muhabirlerine gayri kabili rüçü (irrevocable) bir ödeme yetkisi vermektedir.

b) Yetkili bankalar akreditiflerini Merkez Bankası şubelerinin kuvertür talimatını vermiş bulunduğu muhabirleri nezdinde açtıkları takdirde, bu muhabirler Merkez Bankası şubeleri tarafından her akreditif için gayri kabili rüçü olarak kendilerine verilmiş bulunan yetkiye istinaden bu akreditiflerin ödenmesi lâzım geldiği zaman gerekli ödemeyi yaparak Merkez Bankası hesabını borçlandırmaktadırlar.

c) Akreditiflerin yetkili bankalarca Merkez Bankası şubelerinin kuvertür talimatını verdiği muhabirlerinden gayri bankalar nezdinde açılması halinde ise, Merkez Bankası şubelerince her akreditif için gayri kabili rücu olarak verilen yetkiye dayanılarak bu muhabirler zamanı gelince gerekli ödemeyi yapmak ve kendilerinden rambursman talebinde bulunmak için lehdar bankalara talimat vermekte ve bu talepleri Merkez Bankasının nezdlerinde bulunan hesaplarını borçlandırmak suretiyle karşılıklıdır.

d) Türkiyede ithalât muamelelerine tavassuta yetkili bankalar tarafından açılan akreditiflerin kuvertürlerinin Merkez Bankasının hariçteki muhabirlerinden hangileri nezdinde ve fiilen ne nisbette temin olunacağını Merkez Bankası kararlaştırmaktadır.

e) Akreditifin ve kuvertürünün aynı muhabirde oluşuna veya akreditifin başka muhabirde açılıp kuvertürünün başka muhabirde temin edilmiş bulunuşuna göre verilecek yetki talimatı değişik olarak formüller şeklinde hazırlanmıştır, Merkez Bankasının bütün muhabirlerine ve formüllere uygun olarak talimat verilmek suretiyle herhangi bir yanlış anlama önlenmektedir ve muhabirler artık bu şekilde alışmışlardır.

f) Akreditif şartı icabı olarak veya lehtarın bankasının başka bir memlekette bulunması dolayısıyla ödeme, kuvertür talimatı verilen muhabir nezdinde Merkez Bankasının hesabı bulunmayan bir para cinsi üzerinden yapılmak icabettiği takdirde, muhabir, Merkez Bankasının nezdinde mevcut hesabının borcu ile re'sen arbitraj yaparak bu ödemeyi veya rambursmanı icra etmektedir.

g) Merkez Bankası yetkili bankaların serbest dolar ve diğer konvertibl dövizler üzerinden açtıkları akreditiflerin kuvertürlerini temin ederken yeni sistem gereğince hariçteki muhabirlerini derhal alacaklandırmamakta, bu kuvertürler bâliği Merkez Bankası şubeleri nezdinde kambiyo provizyon hesaplarında takip olunmakta, ancak akreditif tutarlarının muhabirlerce ödenmesini müteakip muhabirlerin Merkez Bankası hesaplarına borç kaydı ihbarlarının alınması üzerine bu meblâğlar kambiyo provizyon hesaplarından çıkarılarak hariçteki muhabirler hesaplarına alacak kaydedilmektedir.

Bu suretle tesis edilmiş olan kambiyo provizyon hesapları tutarı Merkez Bankasının temin ettiği akreditif kuvertürleri dolayısıyla vaki dış ödeme taahhütlerinin toplamını göstermiş olmaktadır.

h) Yetkili bankalar Merkez Bankasınca tesbit edilecek lüzum ve zaruret halinde bu bankanın müsaadesi ile, ithalât muameleleri için açtıkları akreditiflerin ödenmesine kadar hariçteki muhabirleri nezdinde akreditif hesapları açtırabilirler. Evvelce açılmış akreditif hesaplarının, tasfiye olununcaya kadar muhafazasına izin verilmiştir.

III. Yeni Sistemin Özellikleri, Temin Ettiği Kolaylıklar ve İmkânlar :

Evveleminde yeni sistemin getirmiş olduğu önemli değişikliği sadece Merkez Bankası veya yetkili bankalar veyahut ithalâtçılar ve ihracatçılar veyahut ta hariçteki muhabirler açısından değil, daha şumullü bir görüşle memleketin dış ödeme imkân ve usulleri ve bunların selâmet ve emniyeti açısından ele almak lüzumuna bilhassa işaret etmek isteriz. Yetkili bankalarımız da bu geniş görüşle yeni sistemi benimsemişler ve iyi işlemesine yardımcı olmuşlardır.

Yeni akreditif kuvertür temini usulü, her şeyden önce, memleketin dış ödeme imkânlarından bu işe muhasses kısmını daha kuvertürün tesisinden itibaren ve henüz fiilî ödeme yapılmaya aylar varken peşinen adeta elden çıkarmak ve belli hesaplarda dondurmaktan kurtarmıştır.

Burada şöyle bir soru hatıra gelebilir: O halde neden dış ödeme imkânları esasen mahdud olan memleketimizde bu usul tatbik edilmiyordu?

Evvelâ şunu ifade edelim ki yeni sistemin en büyük faydası daha kuvertürün temininden itibaren akreditifin vacibütlediye olduğu zamana kadar yüzde yüz döviz karşılığı bulundurmamak zorluğunu ortadan kaldırmasıdır. Bu ise şüphesiz Merkez Bankasının verdiği talimata muhabirlerinin itimat ve itibar ederek bunları ifa etmelerine bağlıdır. İşte bu itimadın teessüs etmiş bulunduğu kani olunarak yeni sistemin uygulanmasına geçilmiş ve şimdiye kadar olan tatbikat da bu kanaatin hatalı olmadığını göstermiştir. Bu güvenin teessüsünde en başta memleketin bütün dış ödemelerinin yıllardır muntazam şekilde yapılmış olmasının etkili olduğu muhakkaktır.

Konu ile ilgili olarak bir yanlış anlamayı burada sırası gelmişken hemen izah etmekte fayda vardır.

Yeni akreditif kuvertür temini sistemi ile arriere teşekkülünün bir ilgisi yoktur. Arriereelerin, başka deyimle taallük ettiği malı memlekete ithâl edilmiş veya hizmeti ifa edilmiş olup da bedeli harice ödenmemiş meblâğların teşekkülüne manî olan kambiyo ve dış ticaret mevzuatı hükümlerinde her hangi bir değişiklik yapılmış değildir. Memlekete mal ithaline imkân veren listelerden birincisi ve en önemlisi olan liberasyon listelerine istinaden ithalât yalnız akreditifli ödeme şekline göre yapılabilmektedir; başka bir ifade ile Merkez Bankasınca gerekli kuvertür temin edilmeden akreditif açılması ve ithalât yapılması mümkün değildir. İthalâta imkân veren ikinci liste olan tahsisli ithâl malları (kota) listelerinden memlekete getirilen malların da ortalama bir hesapla % 80 ilâ % 85'i akreditifli ödeme şekline göre yurda girmektedir. İthalât transferlerinde gecikme ve bekleme olması ile arriere teşekkülünün bir ilgisi yoktur; dış ödeme imkânı olmadan kuvertür verilmekte binnetice akreditif açılmamaktadır; böyle olunca da bittabi akredi-

tifli ödeme şekline göre mal ithâl edilemez ve arriere teşekkül edemez.

Yeni kuvertür sisteminin uygulanma kararında etkili olan faktör şüphesiz sadece itimat meselesi değildir; sistemin kurulması ve devamlı olarak işleyebilmesi için lüzumlu olan çalışmaların yapılması, organizasyonun kurulması ve gerekli anlayış ortamının teessüs ettirilmesi gibi faktörler de belki aynı derecede önemlidir.

Yeni sistem sayesinde dış ödemelerimizin ifasında banker usullerin bahsettiği fayda ve kolaylıklardan istifade mümkün olmuştur. Şöyle ki:

— Memleketin serbest döviz potansiyeli bir elde toplanmıştır.

— Dünya paralarının son zamanlarda sık sık karşılaştıkları krizler dolayısıyla bu paralar üzerinden mevcutlarımızın en az şekilde kambiyo riskine maruz kalmaları imkânları bulunmuştur.

— Kuvertürlerin sadece belli bir oranı yabancı muhabirler nezdinde bulundurularak bakiyesinden en verimli şekilde faydalanmak kabil olmuş, bu suretle merhun altınlardan bir kısmı serbest bırakılabilmektedir.

— Yine aynı imkândan istifade ile altın üzerine avans hesaplarını kapalı tutmak ve faizden kurtulmak çaresi bulunmuştur.

— Keza döviz mevcutlarını en fazla faiz temin edecek şekilde plase etmek olanağı elde edilmiş, Türkiye ilk defa olarak bu sayede Euromarché'ye girebilmiştir.

— Yine aynı sistem sayesinde memleketin döviz rezervleri diğer memleketlerin yaptığı şekilde yani uluslararası teamüle uygun surette gösterilmeye başlanmıştır. Ancak, bundan şüphesiz net döviz rezervlerinin arttığı manâsının çıkarılması icabeder.

— Yeni sistemin sağladığı bir başka kolaylık da yabancı muhabir bankalardan kurye kredilerinin ve akreditif konfirmasyon limitlerinin artırılmasını isteyip temin etmek ve bu suretle dış ödemelerde bu kredilerden istifade etmektir.

— Konunun bir başka cephesi de memleketimizle iş yapmak isteyen yabancı muhabirlerin ancak temin ettikleri bu kolaylıklar oranında iş alabileceklerini görek aralarında bir nevi rekabetin teessüs etmesidir.

Hemen şunu ifade edelim ki, yukarıda zikredilen imkân ve kolaylıklar birbirinden ayrı ve birbirine eklenen unsurlar olmayıp bir kısmı birbirinin sebep ve neticesidir.

Kurulan ve işlemekte olan bu yeni akreditif kuvertür temini sisteminin memlekete faydalı ve aksaksız olarak devam edebilmesi için ne kadar dikkatli hareketin icabettiği, bunun bozulmadan, dejenere edilmeden yürüebilmesi için gerek içerde gerek dışarda ne derece anlayış ve itimat gösterilmesinin gerekli olduğu da izahattan varestedir.

BAHTİYAR DEDE

Gençlikte ihtiyarlığa
hazırlanmak gerekir.

Tasarruflarını TÜRKİYE
VAKIFLAR BANKASI'nda
toplayanlar ıstıkbâl, endişe
şesinden uzak, mutlu
yemleri hazırlamış de-
mektiler.

VAKIFLAR

BANKASI

(Basın : 20520 - A - 60406)

ÇEK KARTI VE KREDİ KARTI (*)

Yazan : Jean-Claude GERMAIN

Çeviren : Alp GÜRUS

Batı Avrupa ülkelerinde bir yandan çek kullanımının yaygın bir hale getirilmesi ile ilgili yeni metodların uygulanması yapılırken, bir yandan da para ve çekin yerini alacak yeni ödeme araçlarının geliştirilmesine çalışılmaktadır.

Dergimizin ilk sayılarından itibaren üzerinde durduğu «Memleketimizde çek kullanımının geliştirilmesi» sorununa ışık tutacak nitelikte gördüğümüz Belçikadaki bir uygulama ile ilgili geniş bir etüdün çevirisinin çek kartı ile ilgili kısmını okuyucularımıza aynen sunuyoruz. **BANKA**

Bugün halk, İngiliz bankalarının örneğinden esinlenen, Belçika bankalarının yeni bir teşebbüsü ile yakından ilgilenmektedir; bu, bir çek kartının ihracıdır. Bu yenilik mağaza vitrinlerini süsleyen renkli çek karnesi gravürleri ile kendini göstermektedir. Bu kart, günlük alışverişlerde nakdi para gibi kullanılan çek'in yerini alma eğilimindedir. Belki de ilk defa olarak çek sokağa inmektedir.

Çek kartı ile ilgili bir etüdün kredi kartına ait bir inceleme ile tamamlanması yerinde olur. Gerçekten, Belçika'da çek kartları kullanımı bankalarca bir kredi kartı ihdası için hazırlayıcı bir aşamadır. «Amerikan hayat tarzı»nın bir elçisi olan kredi kartı yavaş yavaş bütün batı Avrupa ülkelerine yayılmaktadır. Nasıl çek kartı nakdi para kullanımını azaltmaya çalışıyorsa, kredi kartı da nakdi para ile birlikte çek kullanımını da ortadan kaldırma eğilimindedir.

Çek kartı ve kredi kartı birbirinden esasında farklı iki sistem olduğu halde müşterek faydaları bulunmaktadır. Bu sebeple, ayrı ayrı bahisler olarak ele alınacaktır. Şunu da ilâve edelim ki, kredi kartı büyük bir değişiklik göstermektedir. Panoramayı daraltmamak için tahlilimizi sadece bankalarca çıkarılan kredi kartlarına inhisar ettirmeyeceğiz. İncelememizde çeşitli ticarî kuruluşlar tarafından çıkarılan kredi kartları da bahis konusu olacaktır.

Çek kartını tanımladıktan sonra, onu önce tarihî, sonra teknik, daha sonra da hukukî yönlerden bir tahlile tabi tutacağız.

ÇEK KARTININ TANIMI :

Çek kartı, elinde çek karnesi bulunan bir kimseye banka tarafından ve-

(*) La Revue De La Banque'in Nisan 1969 sayısından çevrilmiştir.

rilmiş bir güvenlik kartıdır. Bu kart, sahibine şu hakları sağlar:

1 — Kart hamili banka tarafından garanti edilmiş olan belirli meblağı aşmamak üzere çek çekebilir.

2 — Bankanın herhangi bir şubesine müracaat ederek aynı limit dahilinde nakit temin edebilir.

Çek kartı, kredi kartından farklı olarak kendiliğinden herhangi bir güce sahip değildir. Bu kart çekten ayrılmaz, sadece onu tamamlar.

ÇEK KARTININ TARİHİ ANALİZİ :

Çek kartı Büyük Britanya'da, 1956 yılında National Provincial Bank «Travel Card»ı çıkardığı zaman ilk defa ortaya çıktı. On yıl sonra, Midland Llyods ve Westminster Bank sıra ile, Cheque Card, Bankers Card ve West Card'ı ihraç ettikleri zaman büyük ölçüde yayıldı. Çek kartı Birleşik Devletlerde pek yaygın değildir. Amerikan bankaları genellikle kredi kartını tercih etmektedir. Sadece, Chase Manhattan Bank 1967 yılında Check Guarantee Card'ı piyasaya çıkarmıştır.

Çek kartı Avrupa'da 1967'den beri yayılmaktadır. Hollanda bankalarının Bataalpas'ı, Alman bankalarının Schechkarte'ı ve İspanya'daki Banco Popular'ın garantili çeklerini misal olarak gösterebiliriz.

Belçikaya gelince üç nevi çek kartı ile karşılaşmaktayız:

1 — 1967'nin mayıs ayında Societe Generale De Banque tarafından çıkarılmış olan G kartı,

2 — Eylül 1967 de La Banque Financière tarafından çıkarılmış olan F kartı,

3 — Aynı yılın Eylül ayında kendilerine otuziki bankanın katılmış olduğu Kredietbank ve La Banque Lambert'in müşterek teşebbüsüyle ihdas olunan banka kartı.

ÇEK KARTININ TEKNİK ANALİZİ :

İncelememiz, Belçika bankalarının birbirine çok benzeyen çek kartlarına ve bilhassa G kartı ve banka kartının özelliklerine inhisar edecektir.

1 — Çek Kartının Morfolojisi:

Çek kartı hassas plâstik maddeden imâl edilmiştir. Kart üzerinde keşideci bankanın ismi, çek sahibinin adı, bankadaki hesabının No.su, karton No.su ve yürürlük süresi yazılıdır. Çek sahibi, bu maksatla ayrılmış olan üzerinde yapılacak herhangi bir tahrifat halinde «nul» kelimesi yazılı bir

emniyet yerini gösterecek şekilde düşünölmüş olan özel yere imzasını atar.

Kartın arka yüzünde üç madde yazılıdır.

Birinci madde, bankanın üzerine çekilecek çek 10.000 Belçika Francak muteber müşterilere verilebilir (*). Bununla birlikte, bu sistemin temel darının çeki kabul ederken riayet edeceği kontrol işlemlerini kapsar.

İkinci madde, keşidecinin uymak zorunluluğunda olduğu kanunî hükümleri gösterir.

Üçüncü madde ise, kart hamilinin suistimali halindeki sorumluluğu ile çalınma ve kayıp hallerinde derhal bankanın haberdar edilmesi zorunluluğunu tespit eder.

II — Çek Kartı Verilirken Aranacak Şartlar :

Çek kartı sistemi keşideci banka için bazı riskler taşıdığından, kart ancak muteber müşterilere verilebilir (*). Bununla birlikte, bu sistemin temel amacı çek kullanımının yaygın bir hale getirilmesi olduğundan müşteri seçiminde fazla titizlik gösterilmez ve kendisinden sadece şu vasıflar aranır.

- a) Hukukî yeterlilik,
- b) Taahhütlerine sadık olmak,
- c) Belçika'da sabit bir ikâmetgahı bulunmak,
- d) Vadesiz bir Belçika Frankı hesabına sahip bulunmak,
- e) Karşılıksız çek çekmediği gibi son beş yıl içinde protestoya da uğramamış olmak,

Kartın verilmesi sırasında müşterinin hesabında provizyon olup olmadığına bakılmaz. Sadece, banka ile münasebeti üç aydan az olan yeni müşterilerden hesaplarında en az 10.000 Belçika Frankı kadar bir provizyon bulundurmaları talep edilir.

III — Çek Kartlarının İşleme Tarzı :

1 — Kartın verilmesi ve kullanılması :

Çek kartı, müşteriden alınan bir taahhütname karşılığında ve 100 FB. tutarında bir komisyon mukabilinde verilir. Yürürlük süresi bir yıl olarak sınırlandırılmıştır. Kart, sahibine, aynı zamanda, özel işaret taşıyan fakat cari teknik ve hukukî özelliklerini muhafaza eden bir karne halinde verilir; çekler hamiline veya emre olabilir ve ciro edilebilir.

Çek kartı, sahibinin kart ibraz etmek suretiyle çektiği bir çeki kabul eden bir kimse bankanın garantisinden yararlanır ve kendisine 10.000 FB.

(*) Kart hamilli provizyonu olmayan çekleri çok kısa bir süre içinde keşide edip ortadan kaybolabilir.

lık bir limit dahilinde ödeme yapılır. Eğer meblâğ bu limiti aşarsa, aşan kısım için herhangi bir ödeme yapılmaz.

2 — Tüccarlara gönderilecek çek gravürleri :

Çek kartı herşeyden önce halkın keşideciye karşı olan güvenini kuvvetlendirme amacını taşır. Sonra, çek kullanımını yaygın hale getirmek ve özellikle perakende ticaret ve günlük alışverişlere girmesini sağlamak amacı yer alır. Bu sebeple, keşideci bankalar birçok tüccarlar nezdinde teşebbüste bulunarak kendilerine bu sistemin avantajlarını anlatırlar ve vitrinlerine özel bir gravür konmasını teklif ederler, Böylece tüccarlar kart ibrazı suretiyle çekilecek çekleri kabul edeceklerini ilân etmiş olurlar.

3 — Güvenlik tedbirleri :

Bankanın garantisinden yararlanmak için çeki kabul eden kimse bazı basit, fakat etkili formaliteleri yerine getirmek zorunluluğundadır:

- a) Çek ve kart aynı anda gösterilmelidir;
- b) Çek kendi huzurunda imza edilmelidir;
- c) Çekteki imza çek kartındaki imza örneği ile kontrol edilmelidir;
- d) Çek üzerinde görünen hesap numarasının kart üzerine çıkarılan

No.ya uygunluğu sağlanmalıdır;

- e) Kartın muteber olup olmadığı kontrol edilmelidir;
- f) Kart No. bu çekin arka yüzüne yazılmalıdır;
- g) Kartın sahtekârlık işaretleri taşıyıp taşımadığı kontrol edilmelidir.

Bu kontrol kaideye uygun bir şekilde yapıldığı takdirde de görülecektir ki hırsız veya taklitçi, ancak, başkasının çek karnesini ele geçirdiği takdirde ona ait kartı kullanabilir ve imzasını mahirane bir tarzda taklit edebilir. Bu bakımdan, kayıp veya çalınma halinde çek sahibi derhal keşideci bankayı haberdar etmelidir. Banka, bu takdirde, kaybolmuş kartlar için muhalefet listeleri düzenler ve bunları tüccarlara gönderir. Prensip itibariyle, kartın sahibi, çalışma veya taklitten mütevellit zararlardan sorumludur. Ancak bankalar, sistemin gelişmesini engelleyecek olan bu riske karşılık müşterilerini bedava sigorta ettirme külfetini göze almaktadırlar.

4 — Nakit temini :

Hesapta yeterli miktarda karşılık olduğu takdirde, kart sahibi istediği anda, keşideci bankanın herhangi bir şubesinden kart ibrazından ve gişe memuru huzurunda çeki imzalamaktan gayri herhangi bir formaliteye (*)

(*) Çek kartı müşteriyi bankanın diğer şubelerinde açılmış bulunan çek hesaplarından para çekmek istediği hallerde bahis konusu olan provizyon istenmesi külfetinden kurtarmaktadır. (Çevirenin notu).

lüzum kalmaksızın 10.000 Belçika Frangına kadar para alabilir.

5 — Uluslararası Çekler :

Çek kartlarının kullanımını prensip itibariyle memleket dahiline tahsis edilmiştir. Bununla birlikte, yeni «Uluslararası çeklerin» ihdası bunların tatbikat alanını sınırlarımızın ötesine götürmektedir. Societe Generale ve Banka Kartı ihraç eden otuzdört kurum yabancı ülkelerdeki bankalarla anlaşmalar imzalamışlardır. Bundan böyle, kart sahibi Belçika'da uluslararası bir çek karnesi tedarik ederek anlaşmaya dahil yabancı bankaların herhangi bir şubesine müracaat edebilecek ve kart ibrazı suretiyle 10.000 Belçika Frangı karşılığı mahallî döviz temin edebilecektir.

Şuna da işaret etmek icabeder ki, yabancı bankalar kart sahibince herhangi bir alacaklı lehine hariçte çekilmiş uluslararası çeklerin tediyisini garanti etmeyi hiçbir surette taahhüt etmezler.

IV — Çek Kartlarının Fayda ve Mahzurları :

I — Faydaları :

A — Çek ihraç eden banka için:

Keşideci bankalar çek kartlarını ihraç etmekle esas itibariyle kaydı para kullanılması umumileşmesine çalışmaktadırlar. Halkı küçük alışverişlerinde çek kullanmaya alıştırmakla bankalar; müşteri kitlesini genişletmek, yeni hesaplar açmak, atıl tasarrufları celbetmek, dolayısıyla refah ve güçlerini artırmak amaçlarına ulaşabilirler. Bu yolda yapılacak bir teşebbüs kaydı paranın pek inkişaf etmediği Belçika için olduğu kadar aynı durumda bulunan diğer ülkeler için de bir zorunluluktur. Bu bakımdan çek kartının bankalar için iki türlü faydası vardır:

1 — Reklâm yoluyla mal alışlarında kullanışlı bir araç olarak takdim edilen kart, halkı çek davasına kazandırır ve çekin perakende ticarete ve tüketim harcamaları alanına girmesine imkân verir.

2 — Bir ödeme garantisini ihtiva ettiği cihetle, ticaret erbabını tanımayan müşteriler tarafından çekilen çekler hakkındaki itimatsızlığı giderici bir rol oynar.

Belçika'da çek kartının uygulanması henüz çok yeni olduğundan durumun gelişmesi hakkında istatistiki bilgi mevcut değildir. Şüphe yok ki, çekle ilgili gelişmeler göz kamaştırıcı olmaktan uzaktır; psikolojik engeller ve zihni alışkanlıklar ilk darbeye yıkılacak cinsten değildir. Fakat aşikârdır ki, çek kartı oldukça geniş bir alana yayılmakta ve aranan bir meta haline gelmektedir.

B — Çek hamili için:

Farzedelim ki, çek hamili bir tüccardır. Bu takdirde çeke ilişkin faydaları şöylece sıralamak mümkündür:

1 — Çek kullanımı para işlemlerini, dolayısıyla kasa yanlışlıklarını ve kasa mevcudu bulundurma külfetini ortadan kaldırır.

2 — Çek, müşterinin hesabına alacak geçirilmek üzere bankaya gön-

derilebildiğinden para naklini ortadan kaldırır, bu suretle kayıp ve çalışma riskleri de yok olur.

3 — Bir tüccar çek kabul etmekle bu ödeme tarzını tercih eden müşterileri kendine bağlamış olur.

Bunlara çek kartının temin ettiği şu özel faydaları da ilâve edebiliriz:

1. Çekin ödenmesi, belirli limit dahilinde, bankaca garanti edildiğinden provizyon endişesi ortadan kalkar; bu durum bir tüccarın kendisine çek getiren herhangi bir müşteriye itimat etmesini sağlar,

2. Bankanın garantisi parasızdır; çekin tahsilinde bankaya herhangi bir ücret ödenmez,

3. Çek kartı bir tüccarın iş hacminin artmasına yardım eder; evvelâ, gravürü teşhir etmekle, çek kartının tanıtılması için yapılan reklâm kampanyasından istifade eder; sonra, çek kartını benimseyen müşteriler tercihan bu gravürü teşhir eden mağazalara devam ederler; son olarak müşteri alışlarını sadece üstünde taşıdığı parayla sınırlamaz.

2 — Mahzurları :

Bu sistemin aleyhinde bulunanların itirazları belli başlı dört noktada toplanmaktadır:

1 — Kart, mevcut çekle ödeme usulünü basitleştireceği yerde daha komplike bir hale getirmektedir; bir vesikamın yeterli olduğu bir iş için iki vesikaya ihtiyaç duyulmaktadır; bu durum kayıtların takibi bakımından fuzuli bir kontrole sebebiyet vermektedir.

Bazıları bu mahzurların önemsiz olduğunu ve kartın avantajları ile fazlasıyla giderildiğini ileri sürmektedir.

2 — Çek kartı lüzumsuz bir araçtır; eğer bankalar çek kullanımını teşvik etmek istiyorlarsa niçin müşterilerinin 10.000 Belçika Frangına kadar olan bütün çeklerinin ödenmesini garanti etmiyorlar?

İkaz yerindedir; fakat bankaların büyük bir riskten kaçınmak arzularını anlamak da güç değildir; kart tesliminde müşteri seçimine, basit bir çek karnesi tevdiine nazaran daha çok itina gösterilir. Ayrıca, bir çek karnesinin yürürlük süresi de hudutsuzdur. Kartınki ise bir yıla indirilmiştir. bu sürenin bitiminde banka bunun devam edip etmeyeceğini kararlaştırır.

3 — Bankalar iki çeşit çek ihdas ettiklerine göre ve bunlardan alâlade çeker itimatsızlık gösterdikleri için çek kartı asıl çeki itham etmektedir.

Evvelce geleneksel çekleri kabul eden bir iş adamı artık sadece kartlı çekleri kabul etme arzusunu göstermeyecek midir?

Bu itiraz teorik olarak yerinde ise de, olaylar bunu yalanlamaktadır. Büyük Britanya'da yapılan anketler şu durumu ortaya çıkarmaktadır; evvelce tüccarlar tanıdıkları müşterilerin adi çeklerini kabul ediyorlar, diğerlerini ise reddediyorlardı. Bugün ise aynı surette tanıdıkları kimselerin çeklerini kabule devam ettikleri gibi, tanımadıklarının garantili çeklerini de kabul etmektedirler.

4 — Çek kartı, daha basit ve avantajlı bir araç olan kredi kartının kullanımını engellemekte ve geciktirmektedir.

Bazıları halkın, özellikle Belçika halkının kredi kartı için yeterli derecede hazır olmadığını ve çek kartının bu sisteme geçişte bir merhale olacağını ileri sürmektedirler.

ÇEK KARTININ HUKUKİ ANALİZİ :

Çek kartı asıl çeki tamamlayan bir vesikadır. Çek bilinen özelliklerini muhafaza etmektedir. Çek kullanımını tanzim eden 1 mart 1961 tarihli kanun kart ibrazı suretiyle çekilen çeklere olduğu kadar adi çeklere de uygulanmaktadır.

ÇEK KARTININ İHRACI İLE İLGİLİ HUKUKİ SONUÇLAR :

1 — Keşideci ile lehdar arasındaki ilişkiler :

Çek kartı keşideci ile lehdar arasındaki ilişkilere herhangi bir şey ilâve etmez.

2 — Çek lehdarı ile muhatap banka arasındaki ilişkiler :

A — Muhatap Bankanın çek lehdarına karşı olan taahhüdü :

Banka, her kalde, kart ibrazına dayanan çekleri 10.000 Belçika Frangına kadar ödemeği taahhüt eder.

1 — Taahhüdün genişliği :

Bankanın usulüne uygun, özellikle provizyonlu çekleri karşılamak yükümlülüğünü hangi ölçüde genişleteceğini tespit etmek iktiza eder.

Banka, ilânlarında ve çek kartı üzerinde çek kullanımını tanzim eden hükümlerin yürürlükte olduğunu açıklar. Bu mantıken bankanın sadece şekil ve esasa değin şartlara uygun olan çekleri kabul edeceği manasını taşır.

Binaenaleyh, bankanın lehdara karşı olan garantisini sadece provizyonu ilgilendirir. Banka, çekte aranan diğer kanunî şartlar mevcut olduğu takdirde provizyonu olmayan bir çeki ödemeyi kabul eder.

2 — Taahhüdün mahiyeti :

Bankanın garantisini aval taahhüdüne benzer. Bununla beraber benzerlik şu iki sebepten tam değildir:

a/ Kanunun istediği şekil şartları yeterli değildir; oval ne çek üzerine ne de «oval içindedir» kelimelerini taşıyan ayrı bir yazıyla veya buna benzer bir formül ile tesis edilmez.

b/ Bankanın garantisini aval vereninkinden daha az geniştir; aval verenin garanti ettiği borç herhangi bir şekil sebebiyle tamamen yok olsa dahi taahhüdüne bağlı kalır. Buna mukabil banka, çekde kanunun aradığı temel şartlar mevcut değilse, provizyon durumu müstesna, taahhüdüne bağlı kalmaz.

Bankanın taahhüdü bir aval taahhüdü olarak kabul edilemez. Kanunun hükmüne göre aval muhatap tarafından verilemez. Bankanın garantisini sui

generis bir garantidir. Gerçekten, bir bakıma, geri dönülemeyecek (irrevocable) bir kredi ile aynı mahiyettedir. Çek kartı perakende ve iç ticaretle ne ise, geri dönülemeyecek bir kredi de uluslararası ticaretle odur. Çek kartının ibrazı ile banka, tüccara alıcı tarafından keşide edilmiş olan çekin tediyasını garanti eder; aynı şekilde, geri dönülemeyecek kredi ile banka ihracatçıya, ithalâtçı tarafından (keşide edilen bonoların) kabulünü garanti eder.

3 — Taahhüdün muteberliği :

Banka, karşılığı olmasa bile bir çekin tediyasını garanti eder. Gerçekten, 1 mart 1961 tarihli kanunun 4. maddesine göre, çek kabul edilemez; banka, ödeme gününe kadar çek keşidesi ile herhangi bir şekilde ilgilenmez. Şüphesiz, çekin kabulü bir aykırılık teşkil etmez fakat kanuna göre yok farzedilir. Şu halde görülmektedir ki, bankayı çek lehdarına karşı taahhüt altına sokan garanti hukukumuz nazarında herhangi bir değer taşımamaktadır.

Bankanın tamamen moral bir angajmana girdiği, söylenebilir mi? Maksadı belki de böyledir, fakat uygulama da bu husus kâfi derecede açıklanamamaktadır. Bankanın yetkilileri tarafından ziyaret edilen ve çek kartı sistemine katılmayı kabul eden bir çok tüccar, kendilerine bahşedilen garantinin hukukî yönden tesirsiz olduğunu bilmemektedir. Bunlardan bazıları banka, taahhüdünü yerine getirmedeği takdirde mahkemeye müracaat edebilecekleri kanaatindedirler. Bu itibarla, çek kartının başarısının sadece halkın bankalara karşı duyduğu güvene dayandığını düşünmek mümkündür. Bu, ortada bir anlaşmazlığın bulunduğu delâlet etmez mi?

Sonuç olarak, bankanın taahhüdünün lehdarla arasında hukukî bir bağ tesis edebilecek nitelikte olmadığı aşikârdır.

B — Muhatab bankaya karşı tüccarın taahhüdü :

Vitrinine bir gravür koyan bir tüccar, bankaya karşı, kendisine kart ibrazı suretiyle tevdi edilecek çekleri kabul edeceğini sözlü olarak taahhüt eder.

Bu taahhüt hukukî bir taahhüt müdür? Eğer bankanın taahhüdü ahlâkî bir nitelik taşıyorsa, bunun karşıtı olan tüccarın taahhüdünün hukukî olduğu ifade edilemez. Bununla birlikte, taahhüdüne saygı göstermeyen tüccardan banka, çek kartı gravürünü geri alabilir.

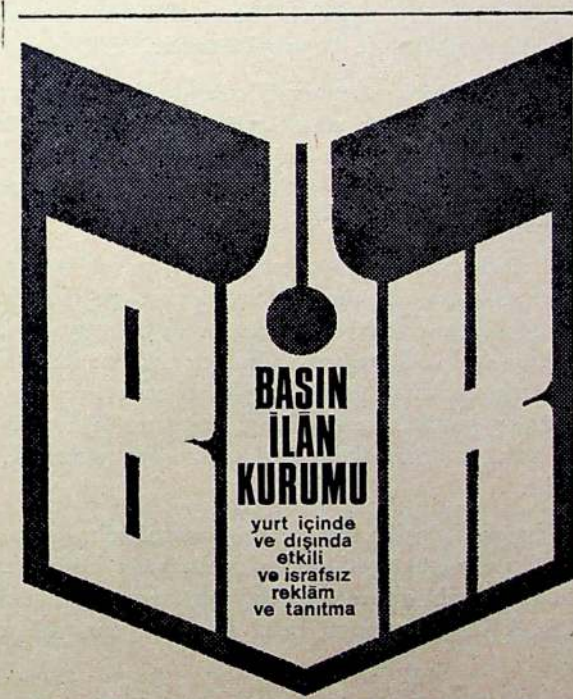
Sonuç olarak, çek kartı ibrazı banka ile çek lehdarı arasında hiçbir hukukî ilişki yaratmaz.

C — Çek keşidecisi ile muhatap banka arasındaki ilişkiler :

Çek kartı banka ile müşterisi arasındaki kanunî ilişkilere etki yapmaz.

Bilhassa belirtmek gerekir ki, banka, müşterisinin sistemli bir şekilde karşılıksız çek çekmesine müsaade etmez. Kart hamilinin hesapta yeterli karşılık olmaksızın çek çekmemesi prensibi burada da aynen muhafaza edilir. Ancak banka, bazen bir lütf olarak hesaptaki karşılık fevkinde çek çekilmesine müsamaha gösterebilir. Günlük ekstrelerle depasmandan haberdar edilen kart hamili, borçlu kaldığı bakiyeyi en kısa zamanda ödemek zorundadır.

Sonuç olarak, görüldüğü gibi, bir çek kartının ihracı bir kredi açılması anlamına gelmez; çek kartı bir kredi kartı değildir.

Yayıncı organları hakkında bilgi sağlanır • Eskiz ve program hazırlanır
Objektif tavsiyelerde bulunulur • Tespit edilen programlar titizlikle
yürütülür.

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no: 1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01, İstanbul

(Basın : 60927)

Fransa Bankası İskonto Haddini Yükseltti

13 Haziran'da mutad dışı toplanan Fransa Bankası Genel Konseyi resmî iskonto yüzdesini % 6 dan % 7 ye çıkarmıştır.

Bu tedbir bekleniyordu ve zorunlu idi. Artık Fransız ekonomisinin enflasyonun eşğine geldiğini inkâr etmek mümkün değildir. Bütün göstergeler bunu haber vermektedir: Üretim kapasitesindeki düşüklük, talepteki artış, teslim vadelerindeki uzama, işçi kıtlığı, ticaret, bilânçosu açığı, fiyatlardaki artış eğilimi.

Talep hacmindeki aşırı artış yatırım mallarını olduğu kadar tüketim mallarını da kapsamaktadır. Bu durum bir yandan gelirlerdeki artışla (bir yıl içinde ücretlerde % 16 oranında bir artış vuku bulmuştur) bir yandan da psikolojik nedenlerle izah edilmektedir. Bu konuda ve Fransız zihniyetine yerleşmiş parasal bozgunculuk üzerine söylenebilecek her şey söylenmiştir. Ancak güveni yeniden kurmak ve tüketiciyi alışlarını fiyat artışı korkusuyla çabuklaştırmanın fenalığı artırmaktan başka bir şeye yaramadığına ikna etmek kolay değildir.

Her zamandan çok, olaylar basiret ve tasarruf zihniyetine dönülmesini emrediyor. Artık Fransız hükümeti geçen sonbaharda benimsenen sert politikadan vazgeçmiyeceği gibi dışarda, enflasyona karşı mücadelenin ve inanılmaz derecede yüksek faiz fiyatlarına belki de resesyona yol açacağı zaman yaklaşmaktadır.

Vatandaşlarımız dengeli bir duruma ve düzenli bir kalkınmaya kavuşmanın asgari bir sağduyuya ihtiyaç gösterdiğini bakalım idrak edebilecekler mi?

Henri Fournier

Kanada'da faiz hadlerini yükseltti :

Kanada Merkez Bankası faiz haddini % 7,5 dan % 8'e çıkardığını 16 Temmuz 1969 da ilân etmiştir. Açıklandığına göre bu tedbir banka kredilerindeki artış hızını azaltmak amacıyla alınmıştır.

(*) La Banque'in Temmuz - Ağustos 1969 sayısından çevrilmiştir.

Belirtildiğine göre bu yükseltmede yabancı ülkelerdeki banka faizlerinin aşırı oranlarda yükseltilmesine amil olmuştur.

Hatırlanacağı gibi Kanada'da banka faizleri 10 Haziranda da % yarım oranında yükseltilmişti.

Uluslararası Ödemeler Bankasının Yıllık Genel Kurul Toplantısı

Uluslararası Ödemeler Bankasının 39. yıllık Genel Kurul toplantısı 9 Haziran 1969 tarihinde Banka'nın Bâle'deki Merkez binasında yapılmıştır. Guvernörler ve yirmi altı merkez bankası veya banka gruplarının temsilcileri bu toplantıda hazır bulunmuştur. Ayrıca bir çok uluslararası kuruluşların temsilcileri de toplantıya katılmıştır.

Banka idare meclisi reisi Dr. J. Zijlstra'nın nutkunun bir özeti ile bankanın 1968 faaliyeti ile ilgili bazı bilgiler aşağıya çıkarılmıştır.

Dr. J. Zijlstra'nın Nutku

Sona eren 12 ay ekonomi ve para alanında olaylarla dolu olarak geçti. Banka bu gelişmede önemi gittikçe çoğalan aktif bir rol oynadı.

Geçen yıl, ekonomi ve para alanında vahim bozulmalara şahit oldu ve temel sorunlara halâ bir çözüm yolu bulunamadı. Her ne kadar, kalkınma hızı ve istihdam hacmi yeterli seviyelere ulaştıysa da bu sonuçlar, bir çok ülkelerde enflasyonist etkiler doğurdu ve kambiyo piyasalarında patlak veren krizler uluslararası ödemeler durumunda mevcut dengesizliklerin su yüzüne çıkmasına sebebiyet verdi.

Uluslararası Ödemeler Bankası Yıllık raporunun üzerinde durduğu sorunlardan biri geçen yıl içinde bir çok ülkede vuku bulan enflasyondur. Bu problem yeni değildir, 1963 yılından bu yana tüketim malları fiyatları, bir çok Avrupa ülkesinde % 20 ilâ % 25 oranında, hattâ bazen daha da fazla olmak üzere çoğalmıştır. Her ne kadar, Birleşik Devletlerde enflasyon bu derecede olmamakla beraber, ihtiyaç paraların satın alma gücünün Dünyasal istikrarı diğer dövizlerin fiyatları için mutlak bir ölçü teşkil ettiğinden, gene de özel bir önem taşımaktadır. (*)

Enflasyonun sorumluluğunu şu ya da bu faktöre veya nüfusun her hangi bir kısmına bağlamak, değişik enflasyonist unsurların kendi aralarındaki karşılıklı etkileri dolayısıyla doğru değildir. Ancak, bir çok ülkede kamu

(*) Birleşik Devletlerde Haziran 1969 ayındaki fiyat artışlarına nazaran enflasyonun temposu hızlanmıştır. Senenin ilk altı ayında fiyat artışları % 6'yı aşmıştır. (Çevirenin Notu).

masrafları, çok süratli bir artış gösterdiğinden vergi gelirleri veya gerçek tasarruf kaynakları ile karşılanamamaktadır. Ücretlerin, verim artışından daha hızlı bir tempoyla artması da enflasyonun başlıca sebeplerinden birini teşkil eder; bundan başka, teşebbüsler enflasyon helezonuna girmeyi kolayca kabul ederler. Merkez bankalarının paralarının değerini korumak hususundaki rolleri sınırlıdır. Fakat sahip oldukları kudretin mümkün olduğu kadar tam olarak kullanılması gerekir. Diğer bir deyimle, merkez bankasınca takip edilecek politikada tedavüldeki para hacmi bağımsız bir değişken olarak kabul edilmelidir. Aksi takdirde merkez bankalarının varlık sebebi ortadan kalkar.

Geçen sene üç büyük para dünyanın parasal çalkantılarına sahne oldu; Fransız frangı, sterlin ve mark. Her ne kadar, Federal Almanya'nın temel ödeme bilânçosunda bir açık yoksa da, markın yeniden değerlendirilme ihtimalleri son dokuz ay içinde üç defa bu ülkeye büyük ölçüde para akımına sebebiyet verdi.

Fransa'da geçen yılki kriz önce büyük bir sermaye çıkışı sonucunda ortaya çıktı. Daha sonra ise frank problemi, gittikçe artan bir şekilde ödeme dengesindeki temel bozukluk ve bunun etkisiyle iç talep, imalât maliyeti ve geçen yılki istisnai ücret artışlarına bağlı kaldı. İngiltere'de ise devalüasyonun etkenliğini temin etmek için enerjik malî tedbirler alınmasına rağmen, nominal gelirlerin çoğalması ve aynı zamanda iç likiditedeki kabarma bu tedbirlerin tesirlerini zayıflattı. Son para krizlerinden doların fazla müteessir olmadığı söylenebilirse de, geçen yıl içinde Birleşik Devletlere uzun ve kısa süreli fon girişleri başlıca ihtiyat parasının istikrarsızlığına çare bulmaktan uzaktır. Bilâkis uluslararası alanda gerçek bir dengenin kurulabilmesi için Birleşik Devletlerin cari ödemeler dengesinin Dünyanın bu en zengin ülkesinin durumu ile ilgili olarak maruz kaldığı sermaye ihtiyacını karşılayacak derecede fazlalık göstermesi gerekir.

Bu problem Birleşik Devletlere mahsus değildir; bütün uluslararası para sistemini ilgilendiren bir konudur. Bir yıl önce, bu sistem altın kaybı dolayısıyla ağır bir hemorajî'ye maruz kalmıştır. Bu durdurulduktan sonra, şüphe yokki, nisbî bir düzelme sağlanmıştır. Fakat para sistemi, toplam ihtiyat paralarındaki çoğalmaları bazı ülkelerdeki zorunlu azalmalarla telâfi etmeksizin karşılayabilecek bir mekanizmadan halen yoksun bulunmaktadır. Bu şartlar içinde, sistemdeki aksamaların doları etkilemesinde şaşılacak bir taraf yoktur. Zira Birleşik Devletler hazinesi gerektiğinde para temini ile karşı karşıya kalacaktır. Bu konuda yapılan çalışmaların kısa zamanda sonuçlanacağına kani bulunmakla beraber, ülkelerin para ihtiyatlarını takviye etmek için altın satın almaya devam ettikleri sürece, bu tedbirlerin mevcut güçlüklerle tam bir çözüm getirmesi mümkün değildir.

Bu problemlere realist bir şekilde karşı koymak hükümetler ve merkez bankalar için bir görevdir. Amme makamları ve iş çevrelerinin devamlı bir surette bir kriz tehdidi altında bulundurulması kabul edilecek bir durum değildir.

Bankanın Faaliyeti

Olağanüstü genel kurul bankanın sermayesinin artırılmasını ve statü değişikliğini kabul etti. Statü tadili ilk olarak yeniden 200.000 adet aynı kıymette aksiyon ihracını öngörmektedir. Genel Kurul ayrıca yönetim kurulu- na ihtiyaç halinde, tekrar bu miktar aksiyon ihraç etme yetkisini de vermiştir. Bu yeni statü kabul edildiği takdirde bankanın sermayesi 500 milyondan 1,5 milyar altın franka çıkarılmış olacaktır.

Bankanın geçen yıla ait bilânçosu 49.686.320 altın frank'lık bir kârla kapanmıştır. Elde edilen kârdan 7,5 milyon altın frank'ı adi temettü, 7,5 milyon altın frankı da fevkalâde temettü olmak üzere dağıtılmıştır. Kârın geri kalan kısmı genel ihtiyat ve serbest ihtiyatlara nakledilmiştir.

İngiliz Hükûmeti Tasarrufu Geliştirmek için Yeni Tedbirler Alıyor :

Tasarrufu geliştirmek için İngiliz Hükümeti Posta Yatırım Sandığının bir ay ihbarlı mevduat faizini % 6,5 dan % 7 ye yükseltmiştir.

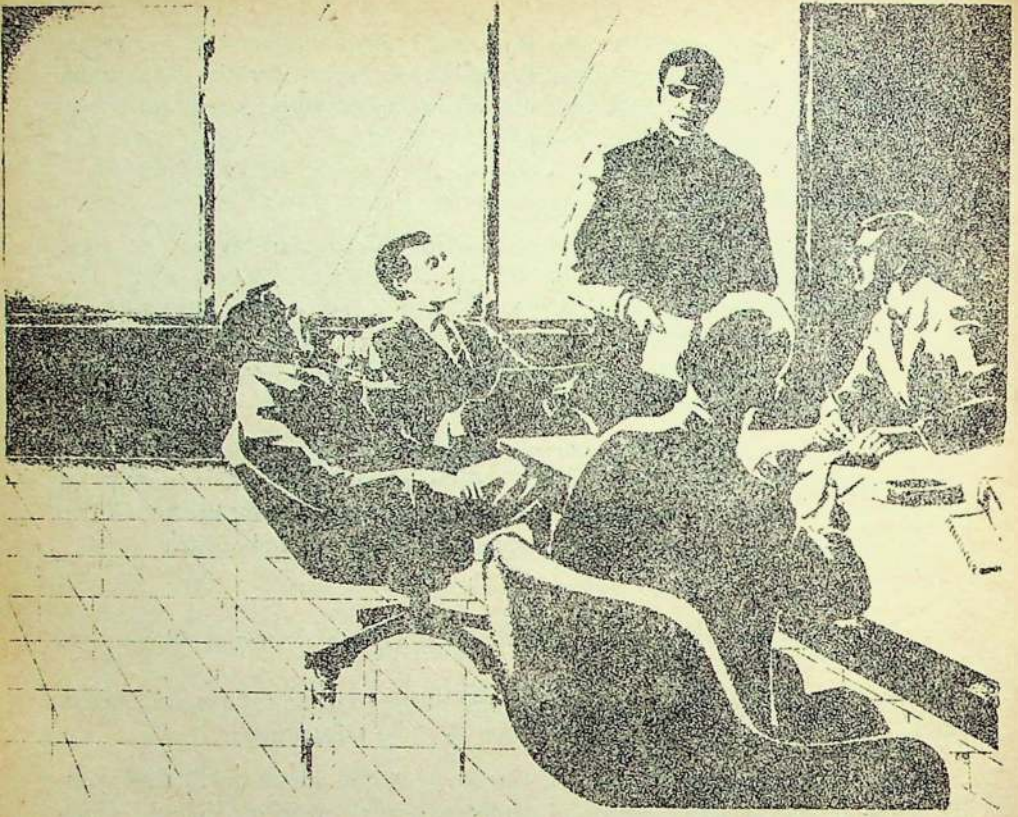
Son zamanlarda mevduatta bir gerileme eğilimi mevcuttur. Cari yılın ilk 4 ayı içinde mevduat çekilişi 56 milyon sterlini aşmıştır. Halbuki geçen yılın aynı devresinde bu rakam 31,5 milyon sterling'den ibaretti.

Faiz nisbetindeki bu yükseltmenin mevduatta hissedilir bir artış yaratmasına ihtimâl verilmemektedir. Bununla beraber, ilgililer, durumun düzelmesi için, sonbaharda yürürlüğe girecek olan, yeni, ücretliler tasarruf mevduatı sistemine güvenmektedirler. Bildirildiğine göre, bu sistem, beş yıl süre ile muntazaman ayda 10 sterling biriktirecek olan ücretlilere yıllık % 12 nisbetinde bir faiz geliri temin edecektir.

YENİ ESERLER :

Hiçşaşmaz, Mazhar : Genel Muhasebe Teorisi ve Uygulama Esasları
Banka ve Ticaret Hukuk Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1969, 392 sh. 30 TL.

Sesyılmaz, Tarık Burhan: Ortak Pazarda İhracat Kredi Sigortası,
Ankara, 1969, 104 sh. 15 TL.

Temiz bir işyeri... rahat bir çalışma.

Müessesenizde muhakkak işyerinizin temizliğinden mesul bir kimse vardır. Temizlik, günlük problemlerinizin arasında belkide üzerinde durulacak bir nokta değildir. Ancak, rahat bir çalışma için işyeri temizliğinin önemli bir faktör olduğunu unutmayınız. Müessesenizi ziyaret eden herhangi bir kimse daha içeri adımını atar atmaz bunu farkedecektir. (Bu kimse belki de üzerinde müsbet bir intiba uyandırmak istediğiniz bir kimsedir.)

İşyerinizin temizliğinde TEEPOL'e güveniniz, ve TEEPOL'le temizlenmiş pırıl pırıl bir odada çalışmanın rahatlığına kavuşunuz.

İşyerinizin temizliğinde Teepol'e güveniniz.

KİMYEVİ MADDELERİ

HER TURLU
BANKA İŞLERİNİZ ve
IKRAMİYELİ TASARRUF
HESAPLARINIZ İÇİN

TİCARET BANKASI

İŞİNİZİN ve TALİHİNİZİN ANAHTARIDIR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

siz de
ev sahibi
olabilirsiniz

tasarruflarınızı
devamlı olarak

t.c. ziraat bankasında

toplamayı
unutmayınız.